

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування
Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ

Гарант освітньої програми

_____ Бочарова Ю.Г.

« ____ » _____ 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»
зі спеціальності 051 «Економіка»
за освітньою програмою «Економіка трансформацій»

на тему: «**СТРУКТУРНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ**»

Виконав:

здобувач вищої освіти Лимар Наталія Миколаївна
(підпис)

Керівник:

(підпис)

Бочарова Юлія Геннадіївна

Засвідчую, що у кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Здобувач вищої освіти _____

(підпис)

Кривий Ріг
2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування

Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

Форма здобуття вищої освіти заочна

Ступінь магістр

Галузь знань «Соціальні та поведінкові науки»

Освітня програма «Економіка трансформацій»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

_____ Бочарова Ю. Г.

(підпис)

« _____ » _____ 2022р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Лимар Наталія Миколаївна

прізвище, ім'я, по батькові

1. Тема роботи: «Структурна політика національної економіки України та напрями її трансформації»

Керівник роботи: завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, доктор економічних наук, Бочарова Ю. Г.

Затверджені наказом ДонНУЕТ імені Михайла Туган – Барановського від 31.08.2022 р. №234-с

2. Строк подання здобувачем ВО роботи « _____ » _____ 2022р.

3. Вихідні дані до роботи: наукові статті, тези доповідей на наукові конференції, наукова література, офіційна статистика міжнародних організацій та країн

4. Зміст (перелік питань, які потрібно розробити):

Вступ

Основна частина

Висновки та рекомендації

Список використаних джерел

Додатки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Рисунків – 3, таблиць – 7, графічного матеріалу – 0.

6. Дата видачі завдання: « _____ » _____ 2022 р.

7. Календарний план

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Підготовка теоретичної складової основної частини	до	
2.	Підготовка аналітичної складової основної частини	до	
3.	Підготовка висновків та рекомендацій	до	
4.	Підготовка та оформлення вступу, списку використаних джерел та інших складових роботи	до	
5.	Отримання відгуку від керівника	до	
6.	Подання на кафедру завершеної роботи	до	
7.	Проходження перевірки на академічний плагіат і нормо – контролю кваліфікаційної роботи	до	
8.	Підготовка студента до захисту та захист кваліфікаційної роботи		

Здобувач ВО _____ Лимар Н. М.

(підпис)

Керівник роботи _____ Бочарова Ю. Г.

(підпис)

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

Сторінок 53,   рисунків 3,   таблиць 7,   додатків 0,
графічного матеріалу 0,   використаних джерел 55.

Об'єкт дослідження: державна політика
Предмет дослідження: теоретичні, методичні та практичні аспекти формування, реалізації та оцінки ефективності структурної політики національної економіки

Мета дослідження: аналіз стану та особливостей структурної політики національної економіки України, визначення напрямів її трансформації та підвищення ефективності

Методи дослідження: узагальнення і порівняння, аналіз і синтез, індукція та дедукція, групування, табличний, графічний методи, методи аналізу рядів динаміки

Основні результати дослідження: - встановлено авторські підходи до розуміння сутності поняття «структурна політика»;
- визначено, що структура економіки будь - якої країни є унікальною і формується під впливом багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників;
- запропоновано класифікацію різновидів структурної політики;
- встановлено, що структурна політика є важливою складовою економічної політики держави, що характеризується значною варіативністю інструментів, методів, цілей, ефектів структурних зрушень економіки, що відбуваються під впливом трансформації економіки та її модернізації, залежить від моделі макроекономічної політики, особливостей її історичного та культурного розвитку;
- визначено, що формування та реалізація ефективної структурної політики має відбуватися на принципах: науковості (врахування вимог об'єктивних економічних законів); комплексності (здійснення заходів з урахуванням взаємозв'язків між ними); збалансованості (врахування та досягнення оптимального співвідношення між цілями політики та засобів їх досягнення);

альтернативності (врахування наявності альтернатив); актуалізації (політика має відповідати вимогам часу);

- встановлено, що основними інструментами галузевої структурної політики України є інструменти інвестиційної (державне стимулювання інвестицій в пріоритетні/стратегічні галузі), інноваційної (підвищення інноваційної активності в пріоритетних/стратегічних галузях) та податкової політики (зниження податкового навантаження на пріоритетні/стратегічні галузі, запровадження для них податкових стимулів);

Ключові слова:

структурна політика, економіка, структурні зміни, трансформаційні процеси, конкурентоспроможність, пріоритетні галузі, інновації, економічні показники, вартісні показники.

ЗМІСТ

Вступ	7
Основна частина	10
Висновки та рекомендації	40
Список використаних джерел	50

ВСТУП

Актуальність теми. Практика, досвід та особливості еволюції теорії державного управління у ХХ-ХХІ столітті об'єктивно доводять, що значення та роль держави в ринковій економіці не тільки не зменшується, а й значно підвищується. Це обумовлено недосконалістю ринкових механізмів, у т.ч. «провалів ринку»; необхідністю реалізації соціальної доктрини держави, забезпечення національної безпеки; трансформацією функцій держави – переходом від традиційних функцій (підтримка територіальної цілісності, забезпечення безпеки) до нових (соціальне забезпечення, освіта, охорона здоров'я). Як наслідок, на початку ХХІ століття фіксується посилення ролі держави у всіх сферах економіки.

Актуальність науково-практичного розроблення проблем державної структурної політики засвідчують численні гострі дискусії навколо них. Ґрунтовне дослідження різних аспектів цієї тематики здійснюють у своїх працях відомі українські вчені: Бодров В., Шепетько Р. [17], Луцков В. О. [2], Штань М. В. [46], Соколова О.М. [47], Штефан С.І. [19], Стельмащук А.М. [38] та ін.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Мета кваліфікаційної роботи полягає у узагальненні та обґрунтуванні механізмів реалізації структурної політики національної економіки України та напрямів її трансформації та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення її реалізації.

Для досягнення поставленої мети кваліфікаційної роботи визначено такі завдання:

- дослідити аналіз авторських підходів до визначення поняття «структурна політика»;
- визначити різновиди структурної політики:
- проаналізувати зв'язок структурної політики із іншими напрямками соціально-економічної політики держави;
- дослідити та проаналізувати зв'язок структурної політики із іншими напрямками соціально-економічної політики держави;
- визначити етапи структурної перебудови економіки України;
- проаналізувати індекси фізичного обсягу випуску продукції за галузями економіки у 2010-2020 рр.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є державна політика.

Предметом кваліфікаційної роботи є теоретичні, методичні та практичні аспекти формування, реалізації та оцінки ефективності структурної політики національної економіки.

Методи дослідження. У роботі було використано такі методи: систематизація та узагальнення (при систематизації авторських підходів до розуміння сутності поняття «структурна політика»), статистичний метод (для оцінки стану розвитку структурної політики, а саме результати економічної діяльності України по галузях), табличний та графічний методи (для наочного представлення результатів дослідження).

Інформаційною базою дослідження є дані Державної служби статистики України, інтернет - ресурси, наукові праці українських і зарубіжних вчених, наукові статті, дисертації, підручники та монографії.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

- визначено, що структурна перебудова економіки - довготривалий і капіталомісткий процес, здійснення практичних заходів та найбільш суттєвих змін в основних секторах і галузях економіки», що реалізується в три етапи: етап стабілізації – відбувається призупинення спаду виробництва та інфляційних процесів, стабілізація економіки; етап активізації економічного розвитку – вихід із кризового стану, відродження позитивних тенденцій в економіці; етап становлення раціональної структури економіки ;

- з'ясовано, що є два основні типи структурних змін: міжсекторальні та внутрішньосекторальні. В основі міжсекторальних структурних зрушень лежить концепція трисекторної економіки, а саме: під впливом цивілізаційного прогресу відбувається послідовний перехід провідної ролі секторів від первинного до третинного. Внутрішньосекторальні структурні зрушення ведуть до якісних перетворень у кожному секторі, структури національної економіки у цілому внаслідок послідовної зміни спеціалізації та диверсифікації виробництва;

- встановлено, що на успішність реалізації структурної політики держави впливає велика кількість факторів, що умовно можна поділити на дві групи: фактори, що позитивно впливають на реалізацію структурної політики, допомагають реалізувати переваги господарської системи держави, та фактори, що негативно впливають на структурну політику, стримують трансформаційні процеси;

- визначено, що пріоритетними галузями економіки України є: агропромисловий комплекс; житлово – комунальний комплекс; машинобудівний комплекс; транспортна інфраструктура; курортно – рекреаційна сфера і туризм; переробна промисловість; фармацевтична промисловість;

- з'ясовано, що основними інструментами галузевої структурної політики України є інструменти інвестиційної (державне стимулювання інвестицій в пріоритетні/стратегічні галузі), інноваційної (підвищення інноваційної активності в пріоритетних/стратегічних галузях) та податкової політики (зниження податкового навантаження на пріоритетні/стратегічні галузі, запровадження для них податкових стимулів);

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Практика, досвід та особливості еволюції теорії державного управління у ХХ-ХХІ столітті об'єктивно доводять, що значення та роль держави в ринковій економіці не тільки не зменшується, а й значно підвищується. Це обумовлено недосконалістю ринкових механізмів, у т.ч. «провалів ринку»; необхідністю реалізації соціальної доктрини держави, забезпечення національної безпеки; трансформацією функцій держави – переходом від традиційних функцій (підтримка територіальної цілісності, забезпечення безпеки) до нових (соціальне забезпечення, освіта, охорона здоров'я). Як наслідок, на початку ХХІ століття фіксується посилення ролі держави у всіх сферах економіки.

Як свідчить контент-аналіз джерел [1-44], однією із найважливіших економічних функцій держави у ХХІ столітті є реалізація виваженої та ефективної структурної політики, що є формою довгострокового регулювання економіки.

Як зазначає Бодров В., Шепетько Р., «теорія структурної політики як важливий напрям економічної науки набула бурхливого розвитку після Другої світової війни на основі ідей Дж. М. Кейнса.... Термін структурна політика прийшов в Україну із західних економічних джерел і міцно укорінився у вітчизняній економічній літературі 1980-х років, коли гостро постали проблеми структурної перебудови економіки радянського типу, подолання генетично притаманних їй галузевих, секторальних, територіальних диспропорцій» [17].

Становлення та динамічний розвиток теорії структурної політики після Другої світової війни, як зазначають ряд дослідників [17, 46], обумовлене тим, що «усі значущі й тривалі періоди швидкого економічного зростання після Другої світової війни, як правило, відбувалися на тлі яскраво виражених структурних реформ усередині національних економік (індустріалізації або «сервісізації»), завдяки чому ці країни демонстрували «економічні дива» – високі річні темпи економічного зростання на рівні 4,5–5,5% та стабільний довготривалий розвиток не менше 30 років» [47].

Як зазначає Луцков В. О., «Потреба вивчення структурної політики зумовлена необхідністю комплексного наукового обґрунтування концепції подальшого розвитку як промислового виробництва, так і національної економіки в цілому, за умов трансформації соціально-економічних відносин у національному та регіональних масштабах, визначення магістральних шляхів реалізації пріоритетних напрямків структурної корекції промисловості у бік забезпечення інноваційно-інвестиційного типу економічного зростання країни, промислове виробництво якої має, переважно, сировинну і напівфабрикатну зорієнтованість» [2]. При цьому, як зазначає Штань М. В., «Досягнення збалансованих пропорцій між елементами структури національної економіки є, з одного боку, необхідною умовою, а з іншого — логічним результатом її ефективного функціонування.

Саме тому структурні зрушення у національній економіці слід розглядати у контексті загального механізму розвитку національної економіки» [46].

До аналогічних висновків приходять й Соколова О.М., стверджуючи, що «Завдяки структурним змінам країни з низьким рівнем доходу можуть подолати розрив та наздогнати у розвитку високорозвинені країни. Експертні оцінки організації ЮНІДО для 108 країн за 1995–2016 рр. свідчать у цілому про позитивну кореляцію інтенсивності структурних зрушень і темпів економічного зростання» [47]. У той же час Соколова О.М. зазначає, що «Такий зв'язок не є абсолютним, інтенсивність структурних змін може бути як наслідком, так і причиною економічного зростання» [46].

На сучасному етапі наукової думки, немає загальноприйнятого підходу до розуміння сутності поняття «структурна політика» (табл.1).

Таблиця 1 – Авторські підходи до розуміння сутності поняття «структурна політика»

Вчений, наукова праця	Визначення структурної політики
1	2
Пасінович І. І.	Структурна політика – це «комплекс державних заходів в контексті реалізації стратегії розвитку, які орієнтуються на раціональне використання ресурсного потенціалу, науково обґрунтованих прогнозах розвитку внутрішнього і міжнародних ринків (товарів, технологій і капіталу), і направлені на формування структури економіки, яка б забезпечувала вирішення актуальних проблем, економічне зростання та інвестиційну привабливість економіки країни» [4]
Швайка Л. А.	Структурна політика – «сукупність наукових методів і практичних заходів, спрямованих на оптимізацію внутрішніх пропорцій економічної системи та ефективну сукупну пропозицію, або комплекс заходів щодо розвитку тих елементів економічної системи, які сприяють вирішенню актуальних проблем суспільства, забезпечують економічний розвиток та конкурентоспроможність економіки» [11]
Шинкарук Л. В., Луцков В. О.	Структурна політика – це «обґрунтування цілей та характеру структурних перетворень в економіці, визначення її пріоритетних ланок та оптимального співвідношення між ними, спрямоване на забезпечення оптимальних пропорцій в економіці завдяки збалансованому поєднанню заходів цінової, грошово – кредитної, податкової, бюджетної, галузевої, інституційної та інноваційної політик» [12]
Сакун О. С.	Структурна політика – це «сукупність правил, методів і важелів впливу на структурні перетворення з метою максимізації економічного зростання шляхом реалізації пріоритетних державних програм і проектів, а також комплексу заходів щодо підтримки розвитку окремих елементів економічної системи» [20]
Бодров В. Г.	Структурна політика – «система заходів державного регулювання з метою створення умов для сталого довгострокового економічного зростання й перебудови структури народного господарства з метою захисту й заохочення галузей, конкурентоспроможних на внутрішньому та зовнішньому ринках чи тих, що служать національним інтересам» [13]

1	2
Волинець В. В.	Структурна політика – це «міра державного втручання, спрямована на створення більш сприятливих умов для пріоритетних сфер економічної активності» [22]
Лебедева О. А.	Структурна політика – це «загальна стратегія максимізації економічного зростання шляхом реалізації пріоритетних державних програм і проєктів на основі визначення цілей та характеру структурних перетворень, а також комплексу заходів щодо підтримки розвитку окремих елементів економічної системи, що забезпечують економічне зростання» [14].
Штань М.В.	Структурна політика - «сукупність державних заходів, що спрямовані на встановлення структурних параметрів національної економіки, котрі є необхідними для підтримання динамічної макроекономічної рівноваги та забезпечення сталого економічного зростання» [46]
Штань М. В.	Структурна політика - «сукупністю всіх державних заходів, що цілеспрямовано стимулюють структурні зміни в економіці відповідно до основних напрямів структурної перебудови

Джерело: складено автором на основі даних джерел [4, 11-15, 20, 22, 45, 46]

Аналіз авторських підходів до визначення поняття «структурна політика» дозволяє стверджувати, що:

структурна політика найчастіше розуміється як різновид циклічної (потребує постійного коригування) державної економічної політики, спрямованої на модернізацію структури економіки, зменшення, притаманних їй диспропорцій (просторових, галузевих, тощо). При цьому під «структура економіки будь-якої країни є унікальною і формується під впливом багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників. Об'єктивні чинники формують потенціал економіки (географічне розташування, кліматичні умови, наявність природних ресурсів), а суб'єктивні – визначають рівень його використання і примноження, причому саме останні є визначальними, що підтверджує досвід країн з майже однаковими потенціальними можливостями, які досягнули різного рівня розвитку» [4]. Таким чином, структурна політика кожної країни також характеризуватиметься своєю унікальністю та самобутністю;

термін «державна структурна політика» може розумітися з позиції 3 підходів: системного [4, 11, 13, 15, 20]; стратегічного [14]; критеріального [22];

структурна політика спрямована на досягнення цілого комплексу цілей, у т.ч. досягнення сталого економічного розвитку та зростання, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності національної економіки; подолання кризових явищ в економіці; зменшення асиметричності та диспропорційності розвитку економіки тощо. Так, як зазначає Штефан С.І., «Важливий напрям структурного реформування економіки пов'язаний зі збереженням та послідовним нарощуванням економічного потенціалу на основі ефективного використання як внутрішніх територіально-ресурсних можливостей, так і тих, що виникають у результаті поглиблення економічної глобалізації та інтеграції» [19]. Як зазначає Штань М.В., основними

завданнями структурної політики є «... зміцнення технологічних порівняльних переваг національних підприємств щодо іноземних конкурентів; зменшення залежності національної економіки від імпорту; збільшення питомої ваги ресурсощадних виробництв та високотехнологічних видів діяльності; підвищення рівня внутрішньої збалансованості економіки на основі її переорієнтації на найбільш повне задоволення потреб міжгалузевої кооперації; створення розвинутого внутрішнього ринку» [46].

Контент-аналіз джерел [1-47] дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі розвитку економічної думки немає єдиної загальної теорії структурних змін. Теорія структурної політики є інтегральною, еkleктичною, об'єднує велику кількість дуже різноманітних теорій та концепцій. «Це, перш за все, концепція Фішера – Кларка – Фурастьє, що обґрунтовує існування систематичної послідовності розвитку первинного, вторинного і третинного секторів економіки, а також пов'язані із цим підходом узагальнення С. Кузнеця, який, писав, що «швидкі зміни в структурі виробництва неминучі – з урахуванням диференційованого впливу технологічних інновацій на низку виробничих секторів, різної еластичності внутрішнього попиту на різні споживчі товари за доходами та мінливих порівняльних переваг у зовнішній торгівлі» [47].

У залежності від класифікаційних критеріїв, закладених в основу диференціації структурної політики виділяють наступні різновиди структурної політики:

1) за особливостями державного впливу на структуру економіки:

- вертикальна (селективна, «жорстка» або активна). Селективна структурна політика передбачає безпосередній вплив держави на структуру економіки через «...розподіл ресурсів на користь певних секторів, галузей або підприємств» [17]. При цьому виділяють 2 різновиди селективної структурної політики: 1) політика, спрямована на підтримку прогресивних секторів, галузей, підприємств, що мають експортне значення; 2) політика, спрямована на підтримку депресивних секторів, галузей, підприємств, що мають стратегічне значення для країни (субсидії, кредитні пільги)). Як зазначає Стельмащук А.М., «...залежно від стадії індустріального розвитку країни ставка робиться на пріоритетний розвиток трудомістких, капіталомістких або наукомістких галузей. При виборі пріоритетної галузі, перспективи попиту на продукцію галузі на внутрішньому ринку; досягнення вищої індустріальної стадії розвитку; мінімізація залежності від імпорту сировини, енергії та зниження ресурсомісткості промислового виробництва в цілому; мінімізація дефіциту у торговому балансі країни; розв'язання проблем зайнятості; вирішення екологічних проблем та ін.... зміни, які постійно відбуваються в умовах економічного розвитку, вносять зміни і в пріоритетність окремих галузей»[38]. Штефан С.І. має інший погляд на критерії визначення пріоритетності підтримки виробництв, галузей, регіонів. Так, він зазначає, що доцільно враховувати такі критерії: наукомісткість і

високотехнологічність виробництва; експортний потенціал галузі; перспективи попиту; досягнення вищої індустріальної стадії розвитку; мінімізація залежності від імпорту; позитивний побічний ефект; можливість вирішення соціальних та екологічних проблем [19].

Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та ряд інших міжнародних організацій негативно оцінюють результати вертикальної структурної політики, оскільки, на їх думку, така політика призводить до ще більших структурних диспропорцій;

- горизонтальна (функціональна або пасивна). Горизонтальна структурна політика, на відміну від вертикальної (селективної), характеризується не безпосереднім впливом держави на структуру економіки, а створенням сприятливого бізнес-клімату, який буде сприяти підвищенню економічної активності населення, розвитку підприємництва, інноваційної діяльності тощо (індикативне планування, інструменти бюджетно-податкової, кредитно-грошової тощо політики). Даний різновид структурної політики широко застосовується в розвинених країнах світу;

- матрична (поєднання елементів селективної та горизонтальної політик). Матрична структурна політика передбачає поєднання прямого та непрямого впливу держави на структуру економіки, покликана забезпечити формування інноваційної економіки [17].

Таким чином, для реалізації структурної політики можуть використовуватися як прямі, так і непрямі (опосередковані) методи державного регулювання економіки.

До методів прямого регулювання відносять: «1) визначення пріоритетів структурної трансформації національної економіки, розроблення державних програм структурної перебудови та реструктуризації виробництва; 2) фінансове забезпечення структурних зрушень в економіці шляхом прямого державного інвестування та кредитування; 3) формування спеціальних фондів для фінансування програм структурної перебудови економіки; 4) залучення та спрямування іноземних інвестицій на цілі структурної трансформації економіки; 5) використання системи державних замовлень та закупок» [19].

До методів непрямого регулювання відносять: «1) надання податкових і кредитних пільг та їх диференціацію за відповідними галузями, які визначені як пріоритетні; 2) страхування і гарантування іноземного інвестування та кредитування галузей, які здійснюють структурне оновлення виробництва; 3) здійснення політики прискореної амортизації; 4) фінансова селективна підтримка пріоритетних виробництв та розробленням державних програм санації підприємств» [19].

2) за особливостями фокусуванням на подоланні конкретних диспропорцій економіки:

- галузева структурна політика (спрямована на зменшення галузевих диспропорцій). Як зазначає Штань М.В., «Найбільш ефективними напрямками структурної трансформації економіки є... розвиток галузей, які збільшують обсяги експортної продукції і забезпечують збільшення валютних

надходжень до країни; збільшення обсягів виробництва товарів, здатних на внутрішньому ринку замінити імпортні аналоги; розширення виробництва конкурентоспроможних на світовому ринку товарів; стимулювання впровадження ресурсозберігаючих технологій, які підвищують рівень конкурентоспроможності товарів; збільшення кількості високотехнологічних та наукомістких виробництв у сферах, які здатні підвищувати ефективність інших галузей національної економіки; скорочення кількості депресивних виробництва, де знижується ефективність використання ресурсів»[46];

- регіональна (спрямована на зменшення регіональних диспропорцій);

- відтворювальна структурна політика (спрямована на зменшення диспропорцій у споживанні та накопиченні, зменшення диспропорцій споживання, створення засобів виробництва й предметів споживання);

- інституційна структурна політика (спрямована на зменшення диспропорцій регулювання економічних процесів на різних рівнях (макроекономічному, виробничому та галузевому) шляхом формування ефективних інститутів, подолання «інституційних пасток» (неефективна стала норма/інститут, що має само підтримуючий характер) та ін. [2, 36]. Як зазначає Стельмащук А.М., «враховуючи досвід структурного реформування економіки в розвинутих зарубіжних країнах, для запобігання появі інституційних пасток важливим є: забезпечення належної об'єктивізації та інституціоналізації цілей структурного реформування економіки; вироблення варіантів інституційних траєкторій з використанням прогностичного інструментарію; проведення попереднього прогностичного оцінювання впливу нового інституту в інституційній системі; опис і представлення нових інститутів з використанням кількісних та якісних показників; надання стратегічної спрямованості розвитку інституційного середовища та інституційне закріплення механізму узгодження стратегічних та тактичних цілей структурного реформування; запровадження чіткого механізму вироблення, втілення і дотримання інститутів; забезпечення належної узгодженості інституційних форм у межах окремих інститутів для запобігання інституційним конфліктам» [38];

- зовнішньоекономічна структурна політика тощо;

3) за ефектом впливу на економіку:

- позитивна структурна політика (позитивно позначається на розвитку економіки);

- негативна структурна політика (негативно позначається на розвитку економіки);

- нейтральна структурна політика (закріплює структурний консерватизм) [44].

4) за рівнем:

- макрорівнева структурна політика. Активний розвиток отримала в країнах ЄС, Японії, Південній Кореї та ін.; передбачає індикативне (рекомендаційне) планування та прогнозування економічного розвитку, розробку моделей міжгалузевого балансу [45]. При цьому, як зазначає

Комарницький І.Ф., «Індикативне планування - це спосіб регулювання економічних процесів за допомогою формування певних цілей розвитку виробництва і створення державою фінансових та інших стимулів для тих господарських одиниць, які діють згідно з державними рекомендаціями. Тобто, індикативне планування не має директивного, обов'язкового характеру. Воно опирається на довготривалі прогнози економічного, соціального та науково-технічного розвитку, які розробляють відповідні державні органи» [45]. «Програмування(в рамках структурного регулювання) носить стратегічний характер, опирається на урядові інвестиції, бюджетні субсидії приватним корпораціям, певні пільги фіскального і кредитного характеру. Тому державні програми мають суттєвий регулюючий вплив на господарські процеси» [45];

- мезорівнева структурна політика;
- мікрорівнева структурна політика;
- нанорівнева структурна політика [44].

Як зазначає Соколова О.М., «...сучасна структурна політика формується й реалізується у світі на рівні між макроекономічною політикою та політикою на мікрорівні» [47];

5) за особливостями цілеспрямованого залучення держави до забезпечення структурних зрушень:

- цілеспрямована структурна політика;
- стихійна структурна політика;

б) за масштабами цілеспрямованого впливу держави на структуру економіки:

- структурна корекція - результатом «...незначних структурних зрушень, що стосуються часткового структурного удосконалення окремих структурних характеристик економіки і не закріплюють тенденцій структурного оновлення» [44];

- структурна перебудова – «кардинальні зміни структури економічної системи, які зумовлюють набуття нею спроможності задовольняти потреби суспільного розвитку та конкурувати у світогосподарській системі» [44];

- структурна революція – «результатом радикальних структурних зрушень в економічній системі, і передусім в її технологічній структурі, що базуються на домінуванні ресурсу знань серед чинників економічного зростання і розвитку, забезпечують перехід до нових технологічних укладів, закріплення за економікою країни лідируючих позицій щодо розробки й запровадження прогресивних технологій» [44] (рис. 1).

Беручи до уваги все зазначене вище, можна стверджувати, що структурна політика є важливою складовою економічної політики держави, що характеризується значною варіативністю інструментів, методів, цілей, ефектів структурних зрушень економіки, що відбуваються під впливом трансформації економіки та її модернізації, залежать від моделі макроекономічної політики, особливостей її історичного та культурного розвитку.

Рисунок 1- Класифікатор різновидів структурної політики

Джерело: [2, 17, 36, 44, 45, 46]

Як зазначає Комарницький І.Ф., структурна політика здійснюється через інструменти інноваційної, інвестиційної, науково-технічної політики, «політика прискореної амортизації, субсидії, державна допомога окремим фірмам чи галузям, державне регулювання норми процента, державна закупівля продукції, податкова політика тощо» [45]. Аналогічних поглядів дотримується й Штань М.В., стверджуючи, що структурна політика має бути узгоджена «...з основними елементами інвестиційної, промислової, соціальної та зовнішньоекономічної політики держави. Лише за умови комплексного підходу до вирішення зазначеної проблеми можливим є досягнення стратегічної мети державного регуляторного впливу» [46]. При цьому, як зазначає Луцков В. О., «Як окрема складна система, структурна політика має ще й певні властивості: цілісність (жоден елемент структурної політики не може бути усунений, модифікований або доданий із порушенням структурної повноти системи), неадитивність (результати спільного впливу двох елементів структури не тотожні сумі результатів впливу цих елементів окремо), структурність (можливість декомпозиції на компоненти, елементи та встановлення зв'язків між ними), ієрархічність (кожен компонент структурної політики може розглядатися як система (підсистема) більш широкої глобальної системи)» [2]. Взаємозв'язок структурної політики та іншими напрямками соціально-економічної політики держави подано на рис. 2.

Рисунок 2– Зв'язок структурної політики із іншими напрямками соціально-економічної політики держави

Джерело: [4]

Незалежно від особливостей та різновиду структурної політики в її основу закладено структурну перебудову економіки, структурні зміни.

Як зазначає Стельмащук А.М., «структурна перебудова економіки - довготривалий і капіталомісткий процес, здійснення практичних заходів та найбільш суттєвих змін в основних секторах і галузях економіки», що реалізується в три етапи [12]:

- етап стабілізації – відбувається призупинення спаду виробництва та інфляційних процесів, стабілізація економіки:

- етап активізації економічного розвитку – вихід із кризового стану, відродження позитивних тенденцій в економіці;

- етап становлення раціональної структури економіки [38].

Структурні зміни – зміни пропорцій між елементами економічної системи, що характеризуються певним часовим лагом.

Як зазначає Соколова О.М., «Виділяють два основні типи структурних змін: міжсекторальні та внутрішньосекторальні. В основі міжсекторальних структурних зрушень лежить концепція трисекторної економіки, а саме: під впливом цивілізаційного прогресу відбувається послідовний перехід провідної ролі секторів від первинного до третинного. Внутрішньосекторальні структурні зрушення ведуть до якісних перетворень у кожному секторі, структури національної економіки у цілому внаслідок послідовної зміни спеціалізації та диверсифікації виробництва» [47]. При цьому вона зазначає, що «Загальною тенденцією структурних змін у світовій економіці є тренд до зростання частки сфери послуг за збереження відносно стабільної частки переробної промисловості, яка разом із комплементарною їй сферою високопродуктивних послуг розглядається драйверами довготривалого економічного зростання» [47].

На успішність реалізації структурної політики держави впливає велика кількість факторів, що умовно можна поділити на дві групи: фактори, що позитивно впливають на реалізацію структурної політики, допомагають реалізувати переваги господарської системи держави, та фактори, що негативно впливають на структурну політику, стримують трансформаційні процеси.

До групи факторів, що позитивно впливають на структурну політику, можна віднести: наявність високорозвиненого виробничого потенціалу; наявність розвиненої транспортної інфраструктури; наявність вигідного географічного розташування; значний науково-технічний та інноваційний потенціал; наявність розвинутих економічних зв'язків; наявність матеріальних ресурсів тощо [36].

До групи факторів, що негативно позначаються на структурній політиці, слід віднести: недостатньо ефективну промислову політику; неефективне використання природних ресурсів; низький рівень доходів населення; високий ступінь зносу основних фондів; дефіцит та нерівномірне розміщення енергетичних ресурсів; недостатній рівень та якість ресурсів [36].

Крім того, важливою умовою реалізації ефективної структурної перебудови економіки, ефективної структурної політики є формування організаційного та інституційного середовища структурної політики та темпи структурних змін. Як зазначає Штань М.В., «Темпи структурної перебудови повинні бути високими, інакше структурні зміни можуть виявитися неефективними»)[43].

Формування та реалізація ефективної структурної політики має відбуватися на принципах: науковості (врахування вимог об'єктивних економічних законів); комплексності (здійснення заходів з урахуванням взаємозв'язків між ними); збалансованості (врахування та досягнення оптимального співвідношення між цілями політики та засобів їх досягнення); альтернативності (врахування наявності альтернатив); актуалізації (політика має відповідати вимогам часу).

Економіки України характеризується значною асиметричністю та диспропорційністю, що знаходить прояв у різних рівнях розвитку первинного, вторинного та третинного секторів економіки, галузевому та регіональному розвитку.

Сучасна структура економіки України склалася під впливом цілої низки історично детермінованих факторів (рис.3), потребує ефективних структурних трансформацій, а отже ефективної структурної перебудови.

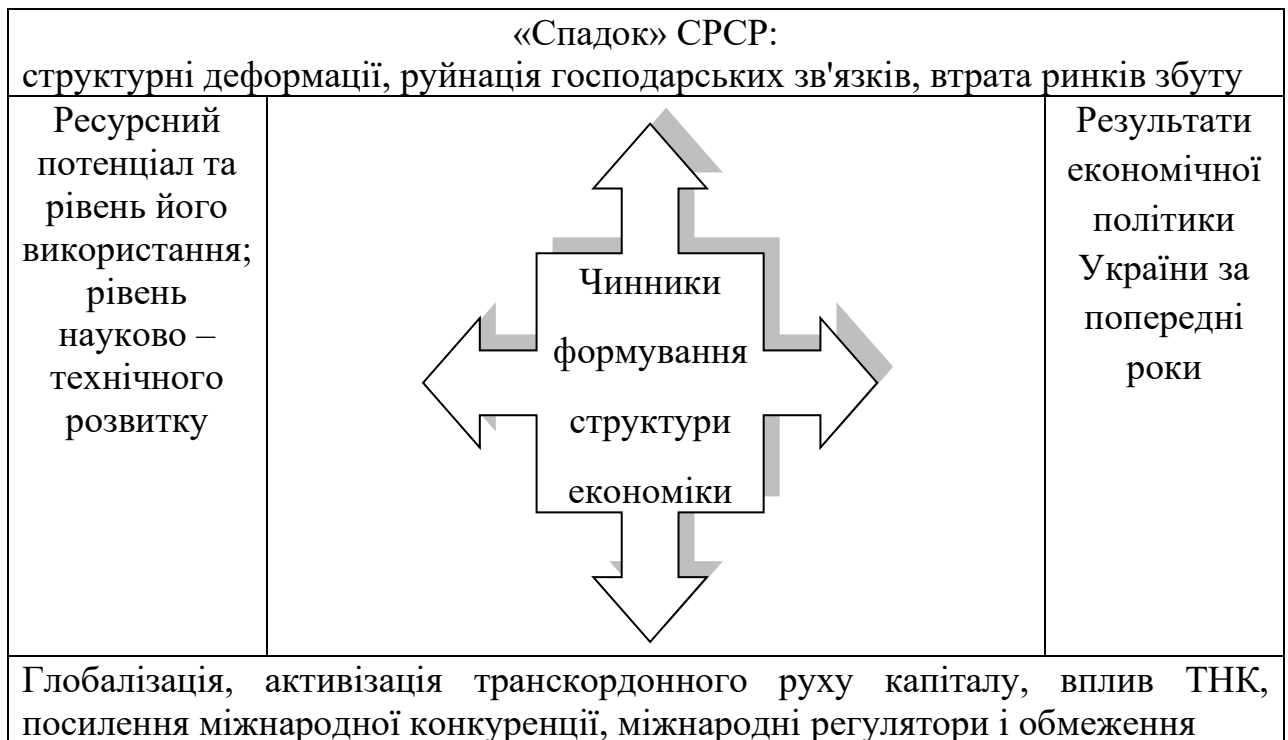

Рисунок 3 – Чинники формування структури економіки України
Джерело: [4]

«У програмних документах уряду України визначено такі цілі структурної політики, які мають стратегічне і тактичне спрямування: встановлення оптимальних макроекономічних пропорцій та формування раціональної структури національної економіки; формування інноваційної

моделі економічного розвитку; підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва та збільшення експортного потенціалу країни; розвиток виробництв, які здатні на внутрішньому ринку замінити імпорту продукцію; зниження ресурсомісткості і насамперед енергоємності виробництва; розвиток конкуренції через реструктуризацію та диверсифікацію виробництва» [19].

Як зазначає Штефан С.І., «До концептуальних орієнтирів структурної перебудови економіки України, які створюють умови її здійснення, слід віднести: подолання технічної відсталості та оновлення технологій; реструктуризацію виробництва; збільшення порівняльних переваг національних виробників відносно іноземних конкурентів; згортання енергоємних трудо- та матеріаломістких галузей і товарних груп; розвиток ресурсозберігаючих виробництв; пропорційний територіальний розвиток; формування розвинутого споживчого сектору; зниження негативних наслідків структурних перетворень для ринку праці (структурного безробіття); підвищення соціальної орієнтації економіки» [19].

«Українська економіка за період незалежності пережила три кризи. Перша з них тривала упродовж 1991–1999 рр. і була пов'язана з кардинальною трансформацією економічної моделі: переходом від адміністративної до ринкової системи господарювання, супроводжувалась розривом виробничих зв'язків між підприємствами колишнього СРСР, трансформацією господарських відносин, торгівлі, зовнішньоекономічної діяльності, що на тлі технологічної відсталості і низької конкурентоспроможності вітчизняних підприємств призвело до зниження ВВП країни на кінець періоду у 2,5 раза проти 1990 р.» [54].

«Період 2000-х років характеризується відновленням зростання економіки, обумовленим поступовим пристосуванням підприємств до роботи в ринкових умовах, а також значною мірою внаслідок сприятливої кон'юнктури світового ринку відносно вітчизняної експортної продукції – переважно металургійної та аграрної. Впродовж 2000–2008 рр. ВВП України збільшився в 1,8 раза, проте на кінець періоду його загальний обсяг становив лише 74,4%, а у розрахунку на одну особу 82,7% від рівня 1990 р.» [54].

«Другий кризовий спад припадає на період 2008–2009 рр. Він виник унаслідок зміни основних макроекономічних пропорцій, пов'язаної із нарощуванням внутрішнього споживчого попиту та його наростаючою невідповідністю структурі внутрішнього виробництва, значною імпортозалежністю внутрішнього споживчого ринку, особливо у частині непродовольчих товарів, закріпленням переважаючої орієнтації виробництва на зовнішні сировинні ринки, хронічним дефіцитом інвестиційних ресурсів для технологічної модернізації підприємств» [54]. «В результаті економіка України виявилася надто вразливою до шоків світової кон'юнктури, а тому з розгортанням світової фінансово-економічної кризи понесла порівняно з іншими країнами найбільші втрати. У 2009 р. ВВП України знизився на 15,1%, що було найгіршим показником серед країн СНД та нівелювало

результат зростання останніх чотирьох років. Найбільших втрат зазнали будівництво, фінанси, переробна промисловість і торгівля. Відновлення зростання протягом наступних 2010–2012 рр. не дало економіці можливості повернутися на докризовий рівень 2008 р.» [54].

«Третій кризовий спад розпочався у 2013 р., коли ВВП країни залишився на рівні попереднього року, а у наступні 2014–2015 рр. він зменшився на 6,6 та 9,8% відповідно. До уже традиційних для вітчизняної економіки чинників спаду, пов'язаних із світовою кон'юнктурою, низькою конкурентоспроможністю вітчизняної продукції та дефіцитом інвестицій, додалися нові – втрата значної частини ринку росія – основного на той момент торговельного партнера України – внаслідок уведених російським урядом ряду обмежень на постачання української продукції, а також переростання торговельної війни РФ у її збройну агресію проти нашої держави у 2014 та наступні роки, яка призвела до анексії АР Крим та окупації частини Донецької та Луганської областей» [54].

«Повільне відновлення економіки у 2016–2018 рр. відобразилося на сукупному зростанні ВВП за цей період на 8,4%, а у розрахунку на одну особу – на 10,0%, що становило відповідно 63,5% та 73,3% від рівня 1990 р. У 2019 році зростання продовжилося – у I–III кварталах ВВП зріс на 2,5, 4,6 та 4,1% до аналогічного періоду попереднього року відповідно» [54]. «Нестійка економічна динаміка поряд із кон'юнктурними і технологічними факторами визначається також чималою мірою інституційними обмеженнями розвитку. Зокрема, як звертає увагу МВФ95, за рівнем сприйняття корупції Україна більше наближена до найбідніших країн світу, аніж до ЄС, до якого вона прагне приєднатися» [54]. «Так, за індикатором «Контроль за корупцією» (WGI) у 2016 р. вона перебувала нижче за рівень Польщі та Румунії. За індексом сприйняття корупції Transparency International (CPI) 2016 року Україна посіла 131-ше місце серед 167 країн, випередивши в регіоні Європи та Центральної Азії лише Киргизстан, Таджикистан та Узбекистан. За різними кількісними оцінками, вартість корупції в Україні в період 2007–2011 рр. становила 4–10% ВВП. Крім корупції, велике значення для України має привласнення ренти шляхом надання державних ресурсів компаніям через податкові пільги, субсидії та контракти на закупівлю» [54]. «Аналіз показав надзвичайно високу частку політично пов'язаних підприємств, яка становить за показниками зайнятості та обороту 15–20% економіки. Подібні політично пов'язані підприємства отримують переваги від пільгового режиму оподаткування та взаємодії з державою і обмеження ринкової конкуренції» [54]. Зокрема, вони менше підпадають під аудиторські перевірки, їм краще відшкодовують ПДВ, вони мають менші витрати на сплату податків, що забезпечує збереження їх домінуючого становища на ринках. Недоліком існування цих фірм є нижча продуктивність праці, нижчі темпи зростання. За умови відсутності політично пов'язаних підприємств темпи зростання економіки України могла бути вищими на 1–2%» [54].

«Ряд реформ, започаткованих урядом в останні роки, стали важливим кроком на шляху поступового переходу України до інклюзивного розвитку. У 2017 році Урядом започатковано медичну, освітню, пенсійну реформи. Економічна політика мала на меті досягнення макрофінансової стабільності як важливої умови забезпечення стійкого зростання виробництва, були розпочаті масштабні проєкти розбудови інфраструктури, підвищення обороноздатності країни, демонополізації енергетичних ринків тощо» [54].

«Споживчий попит став основним драйвером зростання реального ВВП у 2016–2018 роках. Зростання кінцевих споживчих витрат домогосподарств прискорилося з 2,7% у 2016 р. до 9,5% у 2017 р. та 8,9% у 2018 р., що стало наслідком високих темпів зростання реальної заробітної плати, а також підвищенням середнього розміру пенсійних виплат» [54]. «Споживчі витрати сектора загальнодержавного управління після їх зниження у 2016 р. на 0,5%, зросли у 2017 р. на 5,2% через зростання бюджетних видатків на пільги та житлові субсидії, а у 2018 р. – на 0,3%. Підвищення мінімальної заробітної плати сприяло зростанню загального рівня оплати праці, процесам її детінізації, започаткованим у 2016 р. зменшенням ставки єдиного соціального внеску та ринку праці» [54].

«Зазначені чинники відповідно позначилися на зміні структурних показників ВВП за категоріями доходу. Так, за 2018 рік частка оплати праці у структурі ВВП зросла до 41,5% після різкого скорочення протягом 2013–2016 рр. Це сприяло підвищенню купівельної спроможності населення і збільшенню кінцевих споживчих витрат домашніх господарств на 8,9% у 2018 р.» [54]. «Зростанню споживання населення сприяло періодичне підвищення мінімальної заробітної плати та поступове збільшення середньої заробітної плати. В умовах зростання споживчої активності населення при підвищенні заробітної плати та помірних темпах інфляції (за 2018 рік 10,9% проти 48,7% за 2015 рік) відбувалося зростання споживчого попиту. Це мало наслідком розвиток промисловості та сфери споживчих послуг, зокрема торгівлі, оборот якої за 2018 рік збільшився на 5,8%» [54].

Отже, «капітальні інвестиції у 2016–2018 рр. упевнено демонстрували зростання, їх індекс становив 118% у 2016 р., 122,1% у 2017 та 116,4% у 2018 р. Валове нагромадження основного капіталу (ВНОК) щодо ВВП, хоча і залишається недостатнім для забезпечення масштабної модернізації виробництва, проте також дещо збільшилося із 13,5% ВВП у 2015 р. до 17,2% у 2018 р.» [54]. «Покрацилися ділові очікування та фінансові результати підприємств. За даними Держстату, індикатор економічних настроїв піднявся з 76,0 у I кварталі 2017 року до 111,5 у IV кварталі 2019 року, хоча лишався негативним у сільському господарстві (-5,1) та переробній промисловості (-18,8). У I–III кварталах 2019 року збереглася позитивна динаміка останніх трьох років. ВВП зріс на 2,5%, 4,6%, 4,2% проти відповідних кварталів 2018 року. Зростання було підтримано переважно внутрішнім попитом (інвестиційний та споживчий) транспорт (104,1%) та сфера послуг» [54].

«Водночас ряд чинників стримували виробничу діяльність галузей промисловості (99,4%) та відповідно оптової торгівлі (99,3%) зокрема, дія заборони росії на ввезення окремих видів машинобудівної продукції, зменшення попиту на електроенергію (на тлі теплих погодних умов) – та проведення ремонту обладнання на окремих енергогенеруючих підприємствах. Значний внесок у зростання ВВП мала інвестиційна діяльність, вплив якої посилювався проти відповідного періоду 2018 року за рахунок активізації будівельної діяльності на об'єктах транспортної інфраструктури, добувної промисловості та енергетики» [54]. «Позитивний вплив на динаміку ВВП чинив також споживчий попит в умовах підвищення середньомісячної заробітної плати, здійснення індексації пенсій при збереженні помірної споживчої цінової динаміки. . Як наслідок, активну виробничу діяльність у січні-жовтні 2019 року продемонстрували будівництво (120,8%), роздрібна торгівля (110,2%), пасажирський транспорт (104,1%) та сфера послуг» [54].

«Значний внесок у зростання ВВП мала інвестиційна діяльність, вплив якої посилювався проти відповідного періоду 2018 року за рахунок активізації будівельної діяльності на об'єктах транспортної інфраструктури, добувної промисловості та енергетики. Позитивний вплив на динаміку ВВП чинив також споживчий попит в умовах підвищення середньомісячної заробітної плати, здійснення індексації пенсій при збереженні помірної споживчої цінової динаміки» [54].

«Стимулюючими чинниками були: розширення попиту на будівельну продукцію, зокрема активізація ремонтних та будівельних робіт на об'єктах транспортної інфраструктури, електроенергетики та добувної промисловості; зростання капітальних видатків бюджету; активний розвиток сільського господарства – зростання на 3,3% (зокрема птахівництва та покращення ситуації у свилярстві), відповідно підтриманий високим зовнішнім попитом (нарощування обсягів вирощування птиці), покращення генофонду стада та зменшення випадків АЧС; зростання купівельної спроможності домогосподарств за рахунок збільшення мінімальної й середньомісячної зарплати (реальна зарплата у жовтні 2019 р. зросла на 9,2% проти жовтня 2018 р.), проведення індексації пенсій, позитивна динаміка споживчого кредитування (станом на кінець березня 2019 р. з початку року обсяг споживчих кредитів збільшився на 20,7%, зростання на 26,7% на кінець березня 2018 р.); збереження позитивного рівня ділової активності (за даними Держстату, індикатор економічних настроїв у I кв. 2019 р. становив 104,8%, у I кв. 2018 р. 105,8%)» [54].

«Стримували розвиток: продовження дії специфічних чинників у галузі промисловості, зокрема продовження проведення ремонтів на електростанціях, скорочення попиту на електроенергію на тлі теплих погодних умов; заборона РФ на ввезення окремих видів машинобудівної продукції українського походження (наприкінці 2018 р.), зокрема це стосується окремих видів котлів, турбін, машин с/г призначення,

електричного устаткування, що негативно вплинуло на результат роботи виробників цієї продукції» [54].

«Структурні зрушення у первинних доходах інституційних секторів економіки. Зміни у пропорціях доходів галузей економіки характеризуються часткою оплати праці, податків, за винятком субсидій на виробництво, а також валового прибутку у складі валової доданої вартості. При цьому отримувачем доходів у вигляді заробітної плати та змішаного доходу є переважно сектор домашніх господарств, у вигляді податків – сектор загального державного управління, валового прибутку – нефінансових корпорацій» [54].

«Рівень оплати праці відносно ВВП в Україні мав тривалу тенденцію до зростання, сягнувши максимального значення (50,2%) у 2012 р. Це зростання відбувалося переважно за рахунок сфери матеріального виробництва. Проте з 2013 по 2016 роки вона різко скорочувалась...це було обумовлено кризою в економіці, згодом додався вплив російської агресії, а у 2016 р. чинником скорочення стало зниження відсотка єдиного соціального внеску. Деяке відновлення рівня оплати почалося лише 2017 року» [54].

«Структурні зрушення у пропорціях кінцевого використання ВВП за інституційними секторами економіки» [54]. «З 2005 по 2013 рр. у структурі ВВП зростало фактичне споживання домашніх господарств, і лише з 2014 р. почалося його повернення до економічно обґрунтованих пропорцій, яке з 2017 р. знову змінилося на зростання. Після певного зниження у 2016 році витрат державного управління на надання індивідуальних послуг, вони різко збільшились у 2017 р. за рахунок соціальних трансфертів у натуральній формі (житлових субсидій). Колективні витрати державного управління на утримання державного апарату, армії, науки тривалий час скорочувались, проте внаслідок початку бойових дій з 2014 до 2018 рр. зросли у півтора раза. Іще більшого тривалого зниження зазнало валове нагромадження основного капіталу, яке почало вагоме зростання тільки 2018 р.» [54]. «Мала, відкрита, сировинна економіка, що сформувалася в Україні на початку 2000-х років, з 2006 року відчувала негативний вплив утримання фіксованого курсу національної валюти відносно долара США, що проявилось у формуванні і нарощуванні від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі, яке у 2013 р. досягло критичної межі (-9,2%) і зумовило трикратну девальвацію національної валюти на початку 2014 р., що чималою мірою вплинуло на цінову динаміку і рівень доходів населення країни» [54]. «У структурі експорту України впродовж останнього десятиліття половину його обсягу становили продукція добувної промисловості, метали, продукція сільського господарства та харчової промисловості, а в імпорті – майже третину енергоносії, а 20% – продукція машинобудування. Порівняння показників ВВП за категоріями кінцевого використання в Україні та ЄС підтверджує наявність суттєвих диспропорцій у вітчизняній економіці» [54].

«Україна за роки незалежності перемістилася з групи країн із середнім рівнем розвитку до країн, що розвиваються. Найглибшого спаду зазнала

економіка України і серед країн СНД, які за період незалежності наростили обсяги виробництва у півтора раза. Це свідчить про незавершеність ринкового реформування та неефективну систему управління економіки України. Основними чинниками неефективної адаптації України до умов світової економіки протягом останніх десятиліть стали: зростаюча залежність від світової кон'юнктури; відсутність пошуку вигідної економічної спеціалізації в умовах глобалізації; орієнтація на експорт сировинних товарів, які відчувають різкі коливання цін залежно від світової економічної кон'юнктури. Єдиною можливістю для зростання економіки України залишається подолання структурної кризи шляхом інституційних змін, створення сприятливого для бізнесу клімату, зниження зарегульованості економіки, боротьби з корупцією та рейдерством» [54].

Основними нормативно-правовими документами України, у яких визначено засади галузевої структурної політики України, є:

Розпорядження Кабінет Міністрів України від 14 серпня 2013 р. N 843-р. «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки» (із змінами і доповненнями, внесеними розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 липня 2022 року N 647-р) [48].

Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» [49].

Закон України «Про інвестиційну діяльність» [50].

Постанова Кабінет Міністрів України «Про затвердження Порядку формування і ведення Державного реєстру імпортозаміщення та кооперації у стратегічних галузях промисловості» [52] тощо.

Відповідно до чинного законодавства, виділяються пріоритетні галузі економіки та стратегічні галузі промисловості, які знаходяться у фокусі структурної політики України. При цьому під пріоритетними галузями економіки розуміються «...галузі, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній екологічно чистій продукції, високоякісних послугах, які реалізують державну політику щодо розвитку виробничого та експортного потенціалу, створення нових робочих місць» [48], визначення стратегічних галузей промисловості відсутнє.

Так, пріоритетними галузями економіки України є:

«1. Агропромисловий комплекс за напрямками - виробництво, зберігання харчових продуктів, у тому числі дитячого харчування, а також виробництво біопалива, з орієнтацією на імпортозаміщення.

2. Житлово-комунальний комплекс за напрямками: створення об'єктів поводження з відходами (побутовими, промисловими та відходами, які утворилися в результаті добування та перероблення корисних копалин і виробництва електричної та теплової енергії); будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення.

3. Машинобудівний комплекс за напрямками – виробництво нових та імпортозаміщуючих видів комп’ютерів, електронної та оптичної продукції, машин і устаткування, електричного устаткування, автотранспортних та інших транспортних засобів.

4. Транспортна інфраструктура за напрямками - будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері транспортної інфраструктури.

5. Курортно-рекреаційна сфера і туризм за напрямками - будівництво курортно-рекреаційних об’єктів та об’єктів туристичної інфраструктури.

6. Переробна промисловість за напрямком – імпортозаміщуюче металургійне виробництво.

7. Фармацевтична промисловість за напрямками – виробництво лікарських засобів та медичних виробів»[48].

До стратегічних галузей промисловості належать «оборонно-промисловий комплекс, авіаційна, космічна, машинобудівна (зокрема суднобудівна), металургійна, хімічна галузі» [52].

Беручи до уваги все зазначене вище, а також неузгодженість пріоритетних та стратегічних галузей, структурна політика України може бути охарактеризована як вертикальна, така, що характеризується відсутністю чіткого галузевого фокусу.

Основними інструментами галузевої структурної політики України є інструменти інвестиційної (державне стимулювання інвестицій в пріоритетні/стратегічні галузі), інноваційної (підвищення інноваційної активності в пріоритетних/стратегічних галузях) та податкової політики (зниження податкового навантаження на пріоритетні/стратегічні галузі, запровадження для них податкових стимулів).

Україна обрала шлях євроінтеграції та орієнтована на побудову економічної системи постіндустріального типу, економіку інноваційного типу. Така економічна система передбачає безперервну конвертацію сучасних досягнень науки і техніки в новітні та сучасні технології, конкурентоспроможні товари і послуги. Вихід вітчизняних підприємств на міжнародні ринки зумовив низку позитивних тенденцій у стратегіях їх технологічного розвитку. У першу чергу це стосується вкладення інвестицій у модернізацію виробництва, його технічне переозброєння, впровадження нових технологій з метою забезпечення високої якості виробленої продукції. Але не зважаючи на всі ці позитивні досягнення національна економіка України все ж залишається неадаптованою до вимог постіндустріального суспільства, що передбачає необхідність структурних зрушень для подальшого економічного розвитку та зростання. Не зважаючи на позитивні тенденції в розвитку економіки України все одно можна виділити такі негативні риси економічного розвитку: технічна та технологічна відсталість, значний фізичний та моральний знос основних фондів, низький рівень використання виробничих потужностей, висока матеріало-, енерго- та ресурсомісткість, відсутність або низький рівень інноваційної діяльності.

Структура економіки України за 2010-2020 рр. представлена у таблиці 2.

Таблиця 2 - Структура економіки України у 2010-2020 рр., %

Галузь економіки	Рік						Абсолютне відхилення
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	
Сільське, лісове та рибне господарство	7,9	8,6	11,4	13,0	11,6	10,5	2,6
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	5,0	5,0	4,7	5,0	5,5	4,3	-0,7
Переробна промисловість	33,3	31,3	29,1	28,8	27,5	24,4	-8,9
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	3,9	4,5	4,4	4,8	4,9	4,6	0,7
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1,0	0,8	0,7	0,6	0,6	0,7	-0,3
Будівництво	5,6	5,9	4,8	4,7	5,7	7,4	1,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	11,9	12,6	13,2	12,8	12,8	13,4	1,5
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6,8	7,0	6,5	6,8	6,7	6,8	0
Тимчасове розміщення й організація харчування	0,8	0,7	0,6	0,6	0,7	0,7	-0,1
Інформація та телекомунікації	2,9	2,9	3,1	3,6	3,8	4,6	1,7
Фінансова та страхова діяльність	4,1	3,2	3,5	2,1	2,0	2,3	-1,8
Операції з нерухомим майном	3,8	4,0	4,2	4,1	3,8	4,4	0,6
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,3	2,8	2,7	2,7	3,0	3,3	1,0
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,0	1,1	1,1	1,2	1,3	1,4	0,4
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	2,9	2,7	3,5	3,6	4,0	4,5	1,6
Освіта	3,4	3,3	3,2	2,6	2,9	3,0	-0,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,4	2,4	2,1	2,0	2,1	2,6	0,2
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,4	0,6	0,6	0,5	0,5	0,4	0
Надання інших видів послуг	0,6	0,6	0,6	0,5	0,6	0,7	0,1
Усього за видами економічної діяльності	100	100	100	100	100	100	0

Джерело: складено автором на основі даних джерела [39]

Аналіз структури економіки України у 2010 –2020 рр. показує, що суттєвих змін у галузевих пропорціях первинного та вторинного сектору не

сталось, але значно превалюють галузі економіки вторинного сектору. Менш прибутковими галузями економіки України є такі: добувна промисловість і розроблення кар'єрів її частка зменшилась з 5,0 % до 4,3 % (абсолютне відхилення становить – 0,7 %); переробна промисловість частка зменшилась з 33,3 % до 24,4 % (абсолютне відхилення становить – 8,9 %); водопостачання, каналізація, поводження з відходами частка зменшилась з 1,0 % до 0,7 % (– 0,3 %); тимчасове розміщування й організація харчування частка зменшилась з 0,8 % до 0,7 % (– 0,1 %); фінансова та страхова діяльність частка зменшилась з 4,1 % до 2,3 % (– 1,8 %); освіта частка зменшилась з 3,4 % до 3,0 % (– 0,4 %).

Без змін за останні 10 років залишились такі галузі економіки України: транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність частка складає 6,8 %; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок частка складає 0,4 %.

Прибутковими є такі галузі економіки України: сільське, лісове та рибне господарство частка збільшилась з 7,9 % до 10,5 % (абсолютне відхилення становить 2,6 %); постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря частка збільшилась з 3,9 % до 4,6 % (абсолютне відхилення становить 0,7 %); будівництво частка збільшилась з 5,6 % до 7,4 % (1,8 %); оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів частка збільшилась з 11,9 % до 13,4 % (1,5 %); інформація та телекомунікації частка збільшилась з 2,9 % до 4,6 % (1,7 %); операції з нерухомим майном частка збільшилась з 3,8 % до 4,4 % (0,6 %); професійна, наукова та технічна діяльність частка збільшилась з 2,3 % до 3,3 % (1,0 %); діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування частка збільшилась з 1,0 % до 1,4 % (0,4 %); державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування частка збільшилась з 2,9 % до 4,5 % (1,6 %); охорона здоров'я та надання соціальної допомоги частка збільшилась з 2,4 % до 2,6 % (0,2 %); надання інших видів послуг частка збільшилась з 0,6 % до 0,7 % (абсолютне відхилення становить 0,1 %).

«...Валова додана вартість (ВДВ) відображає додатково створену в процесі виробництва вартість і визначається як різниця між вартістю вироблених (випуск) і вартістю повністю використаних у процесі виробництва товарів і послуг (проміжне споживання). Валова додана вартість кожного сектора економіки обчислюється як різниця між валовим випуском та проміжним споживанням і визначається в основних цінах, тобто з урахуванням субсидій на продукти, але за винятком податків на них» [53].

Розглянемо та проаналізуємо показники валового внутрішнього продукту і валову додану вартість по галузям економіки України за останні десять років (таблиця 3).

Аналізуючи данні з таблиці 3 слід відзначити, що:

1) валова додана вартість в основних цінах збільшилась на 2672253 млн. грн.;

Таблиця 3– Валовий внутрішній продукт і валова додана вартість за видами економічної діяльності, млн грн

Галузь економіки	Рік				Абсолютне відхилення
	2010	2014	2018	2020	
Сільське, лісове та рибне господарство	80385	161145	360998	393077	312692
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	63436	79120	214158	193120	129684
Переробна промисловість	142700	194050	410646	426483	283783
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	30295	44836	111856	122878	92583
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	7736	7236	11394	16257	8521
Будівництво	35366	36876	81259	119441	84075
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	154994	233702	471618	588365	433371
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	83027	100889	227140	262453	179426
Тимчасове розміщування й організація харчування	8932	9927	25112	30834	21902
Інформація та телекомунікації	33011	43379	138828	209394	176383
Фінансова та страхова діяльність	61263	61055	98953	131903	70640
Операції з нерухомим майном	57699	83502	206085	268980	211281
Професійна, наукова та технічна діяльність	27265	41966	113354	137192	109927
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	11832	16135	48571	59895	48063
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	49863	59752	212789	306533	256670
Освіта	53462	71771	158620	186049	132587
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	38555	49234	77130	113642	75087
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	6074	9727	20375	24338	18264
Надання інших видів послуг	8577	12282	29010	35891	27314
Валова додана вартість в основних цінах	954472	1213069	3017896	3626725	2672253
Податки на продукти	127358	195450	550472	606560	479202
Субсидії на продукти	-2484	-3850	-8066	-11259	-13743
Валовий внутрішній продукт	1079346	1404669	3560302	4222026	3142680

Джерело: складено автором на основі даних джерела [39]

2) найбільший внесок у ВВП робить галузь податки на продукти (479202 млн. грн.) та оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (433371 млн. грн.);

3) зростання ВВП України за останні роки було зумовлене переважно збільшенням обсягів валової доданої вартості за такими видами діяльності, як: сільське, лісове та рибне господарство (на 312692 млн. грн.); добувна промисловість і розроблення кар'єрів (на 129684 млн. грн.); переробна промисловість (збільшення на 283783 млн. грн.); постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (на 92583 млн. грн.); водопостачання; каналізація, поводження з відходами (збільшення на 8521 млн. грн.); будівництво (на 84075 млн. грн.); оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (на 433371 млн. грн.); транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (на 179426 млн. грн.); тимчасове розміщування й організація харчування (збільшення на 21902 млн. грн.); інформація та телекомунікації (на 176383 млн. грн.); фінансова та страхова діяльність (збільшення на 70640 млн. грн.); операції з нерухомим майном (на 211281 млн. грн.); професійна, наукова та технічна діяльність (збільшення на 109927 млн. грн.); діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (на 48063 млн. грн.); державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування (на 256670 млн. грн.); освіта (на 132587 млн. грн.); охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (збільшення на 75087 млн. грн.); мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (збільшення на 18264 млн. грн.); надання інших видів послуг (на 27314 млн. грн.).

Незважаючи на таку досить позитивну динаміку за складовими ВВП, слід визначити, що за жодним з видів економічної діяльності середній темп зростання обсягів ВВП за 2010 – 2020 роки не перевищував середній індекс інфляції за цей період. Це означає, що збільшення ВВП за складовими відбулося за рахунок розгортання інфляційних процесів на фоні зниження фізичного обсягу виробництва продукції та надання послуг.

Такий висновок цілком узгоджується із статистичними даними, наведеними у таблиці 4, що відображають Індекси фізичного обсягу випуску продукції за галузями економіки у 2010-2020 рр.

Аналізуючи індекси фізичного обсягу випуску продукції за галузями економіки у 2010 – 2020 рр. можна зробити висновки, що збільшення індексу відбулося в таких галузях економіки: сільське, лісове та рибне господарство збільшення відбулось на 21,0 %; будівництво збільшення відбулось на 37,9 %; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів збільшилось на 4,6 %; інформація та телекомунікації збільшення на 45,5 %; операції з нерухомим майном на 39,4 %; професійна, наукова та технічна діяльність на 21,1 %; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування збільшення на 12,4 %; державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування на 15,3 %; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги на 20,6 %; мистецтво, спорт, розваги та

відпочинок на 17,7 %; надання інших видів послуг збільшення відбулось на 15,5 %.

Таблиця 4 - Індекси фізичного обсягу випуску продукції за галузями економіки у 2010-2020 рр. (у постійних цінах 2016 року), %

Галузь економіки	Рік						Абсолютне відхилення
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	
Сільське, лісове та рибне господарство	74,5	85,2	98,7	100,0	105,6	95,5	21,0
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	123,7	134,8	116,8	100,0	96,6	92,2	-31,5
Переробна промисловість	123,7	130,4	109,7	100,0	106,0	100,6	-23,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	112,7	120,4	110,9	100,0	96,1	91,1	-21,6
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	206,7	174,0	141,8	100,0	95,1	88,1	-118,6
Будівництво	141,0	137,9	97,1	100,0	137,0	178,9	37,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	113,5	123,4	110,0	100,0	108,7	118,1	4,6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	94,9	107,1	99,5	100,0	105,1	93,6	-1,3
Тимчасове розміщування й організація харчування	105,7	103,9	95,1	100,0	106,4	90,4	-15,3
Інформація та телекомунікації	80,1	88,8	94,5	100,0	115,8	125,6	45,5
Фінансова та страхова діяльність	134,3	129,4	141,0	100,0	122,3	132,8	-1,5
Операції з нерухомим майном	79,4	85,6	91,0	100,0	106,8	118,8	39,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	83,1	102,5	102,3	100,0	110,7	104,2	21,1
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	85,0	93,2	92,1	100,0	104,8	97,4	12,4
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	84,8	83,1	97,6	100,0	95,4	100,1	15,3
Освіта	111,9	112,0	106,7	100,0	95,9	94,0	-17,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	107,9	112,8	102,1	100,0	115,3	128,5	20,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	73,9	111,8	112,3	100,0	102,7	91,6	17,7
Надання інших видів послуг	90,7	99,7	101,0	100,0	117,3	106,2	15,5
Усього за видами економічної діяльності	106,9	114,2	105,5	100,0	107,0	106,9	0

Джерело: складено автором на основі даних джерела [39]

Зменшення індексу відбулося в таких галузях: добувна промисловість і розроблення кар'єрів зменшення відбулось на 31,5 %; переробна промисловість зменшення на 23,1 %; постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря на 21,6 %; водопостачання; каналізація, поводження з відходами зменшення на 118,6 %; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність на 1,3 %; тимчасове розміщування й організація харчування на 15,3%; фінансова та страхова діяльність зменшення на 1,5 %; освіта зменшення відбулось на 17,9 %.

Таким чином, фактично збільшення обсягів випуску продукції спостерігалось у таких галузях економіки, як сільське, лісове та рибне господарство; будівництво; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; інформація та телекомунікації; операції з нерухомим майном; професійна, наукова та технічна діяльність; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок; надання інших видів послуг було пов'язано більшою мірою не з інфляційними процесами, а з реальним збільшенням обсягу випуску продукції сільського, лісового та рибного господарства; будівництво нового житла; надання телекомунікаційних послуг та інтернету тощо.

Проаналізуємо, яку субсидіальну частку отримують виробники – резиденти по різних галузях економіки за останні десять років (таблиця 5).

Таблиця 5 - Субсидії, які виробники-резиденти отримують у результаті їхньої участі у виробництві від органів загального державного управління, млн. грн.

Галузь економіки	Рік				Абсолютне відхилення
	2010	2014	2018	2020	
1	2	3	4	5	6
Сільське, лісове та рибне господарство	-1004	-286	-3161	-5131	-4127
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	-7442	-9116	-2803	-5362	2080
Переробна промисловість	-2743	-214	-2416	-2202	541
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	-674	-9048	-1315	-472	202
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	-175	-1382	-1127	-2983	-2808
Будівництво	-76	-44	-37	-47	29
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	-	-	-	-800	-
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	-716	-775	-3575	-7342	-6626
Тимчасове розміщування й організація харчування	-	-	-	-	-
Інформація та телекомунікації	-1320	-755	-492	-733	587

1	2	3	4	5	
Фінансова та страхова діяльність	-	-	-	-	-
Операції з нерухомим майном	-2	-2932	-50	-	-
Професійна, наукова та технічна діяльність	-	-	-68	-1579	-
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-102	-	-	-	-
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	-	-	-	-	-
Освіта	-7	-	-	-	-
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-512	-185	-165	-163	349
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-579	-2145	-5132	-5242	-4663
Надання інших видів послуг	-	-	-	-	-
Усього за видами економічної діяльності	-15352	-26882	-20341	-32056	-16704
Податки на продукти	x	x	x	x	-
Субсидії на продукти	-2484	-2140	-8066	-11259	-8775
Валовий внутрішній продукт	-17836	-29022	-28407	-43315	-25479

Джерело: складено автором на основі даних джерела [39]

Як свідчать дані таблиці 5, протягом 2010-2020 рр. обсяги субсидій, які виробники-резиденти отримують у результаті їхньої участі у виробництві від органів загального державного управління, зростали. Збільшення становило 16704 млн грн.

Протягом періоду, що аналізується, найбільше субсидувалися підприємства, що функціонують у таких галузях, як: транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; добувна промисловість і розроблення кар'єрів; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок; найменше – будівництво; операції з нерухомим майном; зовсім не субсидувалися – тимчасове розміщення та організація харчування; фінансова та страхова діяльність; державне управління та оборона, обов'язкове соціальне страхування.

У 2010-2020 рр. динамічно зростали обсяги субсидування таких галузей економіки, як сільське, лісове та рибне господарство; водопостачання; каналізація, поводження з відходами; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок; зменшувалися – добувна промисловість і розроблення кар'єрів; постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; будівництво; інформація та телекомунікації; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги.

Таким чином, визначені пріоритетні та стратегічно важливі галузі практично не субсидувалися, виключення становлять лише розвиток транспортної інфраструктури, курортно-рекреаційного комплексу. Отже,

визначені стратегічні галузі, пріоритетні галузі не субсидуються, структурна галузева політика носить здебільшого декларативний характер. Зростання обсягів субсидування сільського, лісового та рибного господарства є загальносвітовою тенденцією, що пов'язано із потребами країн забезпечити визначений рівень продовольчої безпеки, проте в Україні це пояснюється також тим, що продукція сільського, лісового та рибного господарства є однією із найбільших статей експорту, а субсидування спрямовано на підвищення конкурентоспроможності українських виробників зазначених галузей на світових ринках.

Декларативний характер підтримки розвитку пріоритетних та/або стратегічних галузей супроводжується збільшенням їх податкового навантаження, що робить і без того неефективну структурну політику національної економіки ще більш неефективною.

В таблиці 6 відображено надходження інших податків, пов'язаних з виробництвом за останні десять років.

Таблиця 6 - Інші податки, пов'язані з виробництвом, млн.грн.

Галузь економіки	Рік				Абсолютне відхилення
	2010	2014	2018	2020	
1	2	3	4	5	6
Сільське, лісове та рибне господарство	707	1639	2974	3864	3157
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1699	1521	690	523	-1176
Переробна промисловість	5362	6258	4217	3826	-1536
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	954	1531	498	638	-316
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	148	137	74	73	-75
Будівництво	606	1242	906	962	356
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3347	4431	4074	5392	2045
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1501	1843	2507	2468	967
Тимчасове розміщування й організація харчування	187	427	581	774	587
Інформація та телекомунікації	978	2452	2434	3372	2394
Фінансова та страхова діяльність	769	1397	2436	3200	2431
Операції з нерухомим майном	380	694	935	950	570
Професійна, наукова та технічна діяльність	490	1336	1461	1979	1489
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	200	770	604	1052	852

1	2	3	4	5	6
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	58	91	69	76	18
Освіта	99	107	146	202	103
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	206	373	233	413	207
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	41	152	147	154	113
Надання інших видів послуг	271	476	580	676	405
Усього за видами економічної діяльності	18003	26877	25566	30594	12591
Податки на продукти	127358	206336	550472	606560	479202
Субсидії на продукти	x	x	x	x	x
Валовий внутрішній продукт	145361	233213	576038	637154	491793

Джерело: складено автором на основі даних джерела [39]

Аналізуючи таблицю 6, робимо такі висновки, що:

1. Усього за видами економічної діяльності сплачений податок за останні роки збільшився на 12591 млн. грн.

2. Галузі економіки, які сплатили менше податок порівняно з 2010 роком: добувна промисловість і розроблення кар'єрів (- 1176 млн. грн.); переробна промисловість (- 1536 млн. грн.); постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (- 316 млн. грн.); водопостачання; каналізація, поводження з відходами (- 75 млн. грн.).

3. Галузі економіки, сплачений податок яких виріс за останні десять років є такі: сільське, лісове та рибне господарство (3157 млн. грн.); будівництво (356 млн. грн.); оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (2045 млн. грн.); транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (967 млн. грн.); тимчасове розміщування й організація харчування (587 млн. грн.); інформація та телекомунікації (2394 млн. грн.); фінансова та страхова діяльність (2431 млн. грн.); операції з нерухомим майном (570 млн. грн.); професійна, наукова та технічна діяльність (1489 млн. грн.); діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (852 млн. грн.); державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування (18 млн. грн.); освіта (103 млн. грн.); охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (207 млн. грн.); мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (113 млн. грн.); надання інших видів послуг (405 млн. грн.).

Беручи до уваги все зазначене вище, основним інструментом державної структурної політики в 2010-2020 рр. для ряду галузей переробної промисловості були інструменти фіскальної політики. Аналогічна ситуація була характерна для галузей: добувна промисловість і розроблення кар'єрів; переробна промисловість; постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; водопостачання; каналізація, поводження з відходами.

Також доцільно розглянути прибуткові та збиткові підприємства за видами економічної діяльності за 2010-2020 рр. (таблиця 7), та проаналізувати їхню діяльність.

Таблиця 7 – Чистий прибуток та збиток підприємств за видами економічної діяльності 2010-2020 рр.

Види економічної діяльності	Фінансовий результат	Роки					
		2010	2012	2014	2016	2018	2020
1.Сільське господарство, лісове та рибне господарство	прибуток, %	69,2	78,2	84,1	87,7	86,2	82,6
	збиток, %	30,8	21,8	15,9	12,3	13,8	17,4
2.Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	прибуток, %	45,7	47,7	51,4	58,1	63,9	56,6
	збиток, %	54,3	52,3	48,6	41,9	36,1	43,4
3.Переробна промисловість	прибуток, %	59,0	62,5	64,4	74,9	75,2	72,7
	збиток, %	41,0	37,5	35,6	25,1	24,8	27,3
4.Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	прибуток, %	40,6	50,0	50,4	54,0	51,0	45,8
	збиток, %	59,4	50,0	49,6	46,0	49,0	54,2
5.Водопостачання: каналізація, поводження з відходами	прибуток, %	46,3	52,7	51,7	63,5	62,7	62,0
	збиток, %	53,7	47,3	48,3	36,5	37,3	38,0
6.Будівництво	прибуток, %	53,9	58,9	61,9	70,4	72,4	70,6
	збиток, %	46,1	41,1	38,1	29,6	27,6	29,4
7.Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	прибуток, %	60,3	64,0	65,6	75,4	76,9	74,1
	збиток, %	39,7	36,0	34,4	24,6	23,1	25,9
8.Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	прибуток, %	52,8	60,1	61,6	71,1	73,6	71,3
	збиток, %	47,2	39,9	38,4	28,9	26,4	28,7
9.Інформація та телекомунікації	прибуток, %	56,9	61,4	63,5	68,0	69,8	70,5
	збиток, %	43,1	38,6	36,5	32,0	30,2	29,5
10.Фінансова та страхова діяльність	прибуток, %	56,8	58,2	60,4	62,3	63,7	66,6
	збиток, %	43,2	41,8	39,6	37,7	36,3	33,4
11.Операції з нерухомим майном	прибуток, %	48,8	54,3	55,3	59,6	63,2	60,3
	збиток, %	51,2	45,7	44,7	40,4	36,8	39,7
12.Професійна, наукова та технічна діяльність	прибуток, %	56,0	60,6	62,4	67,9	69,6	68,0
	збиток, %	44,0	39,4	37,6	32,1	30,4	32,0
13.Освіта	прибуток, %	62,9	67,1	65,5	66,4	69,2	65,8
	збиток, %	37,1	32,9	34,5	33,6	30,8	34,2
14.Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	прибуток, %	58,9	61,2	63,3	68,8	68,4	75,7
	збиток, %	41,1	38,8	36,7	31,2	31,6	24,3

Джерело: складено автором на основі даних джерела [39]

Проаналізувавши данні таблиці 7 за період з 2010 по 2020 роки можна зробити такі висновки, що найбільш прибутковими є підприємства з такими видами економічної діяльності:

сільське господарство, лісове та рибне господарство (за весь період спостерігається прибуток більший за збитки у 2010 р. на 38,4%, 2011р. – 65,8%, 2012р. – 56,4%, 2013р. – 59,6%, 2014р. – 68,2%, 2015р. – 76,8%, 2016р. – 75,4%, 2017р. – 72,4%, 2018р. – 72,4%, 2019р. – 66%, 2020р. – 65,2%);

переробна промисловість (за всі роки прибуток більший за збитки: у 2010р. – 18%, 2011р. – 25,4%, 2012р. – 25%, 2013р. – 28,4%, 2014р. – 28,8%, 2015р. – 49,6%, 2016р. – 49,8%, 2017р. – 47,2%, 2018р. – 50,4%, 2019р. – 49%, 2020р. – 45,4%);

будівництво (за весь період прибуток більший за збитки: 2010р. – 7,8%, 2011р. – 17,6%, 2012р. – 17,8%, 2013р. – 22,8%, 2014р. – 23,8%, 2015р. – 41,6%, 2016р. – 40,8%, 2017р. – 42%, 2018р. – 44,8%, 2019р. – 47%, 2020р. – 41,2%);

оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (різниця між прибутком і збитком складає: 2010р. – 20,6%, 2011р. – 29,2%, 2012р. – 28%, 2013р. – 31,8%, 2014р. – 31,2%, 2015р. – 51,4%, 2016р. – 50,8%, 2017р. – 49,8%, 2018р. – 53,8%, 2019р. – 53,6%, 2020р. – 48,2%);

транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (різниця між прибутком і збитком складає: 2010р. – 5,6%, 2011р. – 22,8%, 2012р. – 20,2%, 2013р. – 24,2%, 2014р. – 23,2%, 2015р. – 41%, 2016р. – 42,2%, 2017р. – 42,2%, 2018р. – 47,2%, 2019р. – 47%, 2020р. – 42,6%);

інформація та телекомунікації (за весь період прибуток більший за збитки: 2010р. – 13,8%, 2011р. – 18,2%, 2012р. – 22,8%, 2013р. – 24,2%, 2014р. – 27%, 2015р. – 40,8%, 2016р. – 36%, 2017р. – 35,4%, 2018р. – 39,6%, 2019р. – 41,8%, 2020р. – 41%);

фінансова та страхова діяльність (за весь період спостерігається прибуток більший за збитки: 2010р. – 13,6%, 2011р. – 14,4%, 2012р. – 16,4%, 2013р. – 17%, 2014р. – 20,8%, 2015р. – 25%, 2016р. – 24,6%, 2017р. – 25,6%, 2018р. – 27,4%, 2019р. – 33%, 2020р. – 33,2%);

професійна наукова та технічна діяльність (за весь період спостерігається прибуток більший за збитки: 2010р. – 12%, 2011р. – 22,6%, 2012р. – 21,2%, 2013р. – 24,8%, 2014р. – 24,8%, 2015р. – 38%, 2016р. – 35,8%, 2017р. – 35,8%, 2018р. – 39,2%, 2019р. – 38,2%, 2020р. – 36%);

освіта (за весь період прибуток більший за збитки: 2010р. – 25,8%, 2011р. – 34%, 2012р. – 34,2%, 2013р. – 37,6%, 2014р. – 31%, 2015р. – 41,4%, 2016р. – 32,8%, 2017р. – 29,2%, 2018р. – 38,4%, 2019р. – 36%, 2020р. – 31,6%);

охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (за весь період спостерігається прибуток більший за збитки: 2010р. – 17,8%, 2011р. – 19%, 2012р. – 22,4%, 2013р. – 26,5%, 2014р. – 26,6%, 2015р. – 37,8%, 2016р. – 37,6%, 2017р. – 28,4%, 2018р. – 36,8%, 2019р. – 41,2%, 2020р. – 51,4%).

Збитковими є підприємства з такими видами економічної діяльності:

добувна промисловість і розроблення кар'єрів (спостерігаються збитки більші за прибуток за такими роками: 2010р. – 8,6%, 2011р. – 1,2%, 2012р. – 4,6%);

постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (спостерігаються збитки більші за прибуток за такими роками: 2010р. – 18,8%, 2011р. – 4,2%, 2013р. – 12,2%, 2020р. – 8,4%);

водопостачання: каналізація, поводження з відходами (спостерігаються збитки більші за прибуток у 2010р. – 7,4%);

операції з нерухомим майном (спостерігаються збитки більші за прибуток у 2010р. – 2,4%).

У цілому, як свідчать дані таблиці 7, протягом 2010-2020 рр.:

співвідношення прибуткових та збиткових підприємств суттєво різняться від однієї галузі до іншої;

найбільші диспропорції спостерігаються у галузі: сільське господарство, лісове та рибне господарство – в середньому різниця між часткою прибуткових та збиткових підприємств становить 62,7%, переробна промисловість – 36,2%, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 38,8%, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – 32,1%; найменші - добувна промисловість і розроблення кар'єрів – 7,8%; постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 2,7%;

позитивне співвідношення прибуткових та збиткових підприємств (переважання перших) спостерігалось в таких галузях, як: сільське господарство, лісове та рибне господарство (81,3%/18,7%); добувна промисловість і розроблення кар'єрів (53,9%/46,1%); переробна промисловість (68,1%/31,9%); водопостачання: каналізація, поводження з відходами (56,5%/43,5%); будівництво (64,7%/35,3%); оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (69,4%/30,6%); транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (65,1%/34,9%); інформація та телекомунікації (65%/35); операції з нерухомим майном (56,9%/43,1%); професійна наукова та технічна діяльність (64,1%/35,9%); освіта (66,2%/33,9%); охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (66,1%/33,9%); фінансова та страхова діяльність (61,3%/38,7%);

негативне співвідношення прибуткових та збиткових підприємств (переважання останніх) спостерігалось в таких галузях, як: постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (48,6%/51,4%).

Проведений аналіз стану, особливостей та ефективності реалізації структурної політики дає підстави стверджувати, що переважання в структурі економіки України частки прибуткових підприємств над збитковими відбувається не завдяки виваженій структурній та промисловій політиці, а всупереч їх неефективності, що об'єктивно засвідчує зростаюче податкове навантаження на підприємства (обсяги податків) та обсяги державної підтримки галузей (субсидій).

Проаналізувавши основні показники економічної діяльності, було виявлено ряд сильних сторін, які свідчать про ефективну діяльність в структурній політиці національної економіки України. Позитивні сторони в економіці України:

- в пріоритеті країни є розвиток трудомістких, капіталомістких, наукомістких галузей (агропромисловий комплекс; житлово – комунальний комплекс; машинобудівний комплекс; транспортна інфраструктура; курортно – рекреаційна сфера і туризм; переробна промисловість; фармацевтична промисловість);

- створення сприятливого бізнес – клімату, який дуже сприяє підвищенню економічної активності населення, розвитку підприємництва, інноваційної діяльності;

- розвиток ефективних напрямів структурної трансформації економіки України (розвиток галузей, які збільшують обсяги експортної продукції і забезпечують збільшення валютних надходжень до країни; збільшення обсягів виробництва товарів, здатних на внутрішньому ринку замінити імпорتنі аналоги; розширення виробництва конкурентоспроможних на світовому ринку товарів; стимулювання впровадження ресурсозберігаючих технологій, які підвищують рівень конкурентоспроможності товарів; збільшення кількості високотехнологічних та наукомістких виробництв у сферах, які здатні підвищувати ефективність інших галузей національної економіки);

- формування організаційного та інституційного середовища структурної політики та темпи структурних змін;

- основними інструментами галузевої структурної політики України є інструменти інвестиційної (державне стимулювання інвестицій в пріоритетні/стратегічні галузі), інноваційної (підвищення інноваційної активності в пріоритетних/стратегічних галузях) та податкової політики (зниження податкового навантаження на пріоритетні/стратегічні галузі, запровадження для них податкових стимулів);

- вихід вітчизняних підприємств на міжнародні ринки зумовив низку позитивних тенденцій у стратегіях їх технологічного розвитку (вкладення інвестицій у модернізацію виробництва, його технічне переозброєння, впровадження нових технологій з метою забезпечення високої якості виробленої продукції);

- аналіз структури економіки України за останні десять років показує, що суттєвих змін у галузевих пропорціях не сталося, але дуже позитивним аспектом є те, що превалюють галузі економіки зі збільшенням частки над збитковими галузями;

Розглянемо негативні сторони в економіці України:

- структурна політика України може бути охарактеризована як вертикальна, така, що характеризується відсутністю чіткого галузевого фокусу. В Україні відсутня цілісна структурна політика, існують розбіжності між пріоритетними та стратегічними галузями економіки, а отже структурна

політика України може бути охарактеризована як вертикальна, така, що характеризується відсутністю чіткого галузевого фокусу;

- недостатньо ефективна промислова політика;
- неефективне використання природних ресурсів;
- низький рівень доходів населення;
- дефіцит та нерівномірне розміщення енергетичних ресурсів;
- недостатній рівень та якість ресурсів;

- економіка України характеризується значною асиметричністю та диспропорційністю, що знаходить прояв у різних рівнях розвитку первинного, вторинного та третинного секторів економіки, галузевому та регіональному розвитку;

- через неузгодженість пріоритетних та стратегічних галузей, структурна політика України може бути охарактеризована як вертикальна, така, що характеризується відсутністю чіткого галузевого фокусу;

- технічна та технологічна відсталість;
- значний фізичний та моральний знос основних фондів;
- низький рівень використання виробничих потужностей;
- висока матеріало-, енерго- та ресурсомісткість;
- відсутність або низький рівень інноваційної діяльності;

- фінансова система України залишається недостатньо розвиненою для забезпечення сталого розвитку економіки країни, тобто існує невідповідність можливостей трансформувати заощадження в інвестиції обсягу внутрішніх заощаджень, а також потреб економіки в інвестиціях, які є дуже високими і продовжують розширюватись. Нерозвиненість фінансового сектора України стає дедалі помітнішою при порівнянні його з фінансовими секторами інших країн;

- аналізуючи складові ВВП слід визначити, що за жодним з видів економічної діяльності середній темп зростання обсягів ВВП за останні десять років не перевищував середній індекс інфляції за цей період. Це означає, що збільшення ВВП за складовими відбулося за рахунок розгортання інфляційних процесів на фоні зниження фізичного обсягу виробництва продукції та надання послуг, що є негативним фактором.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку економіки України структурна політика держави може бути охарактеризована як неефективна, потребує корекції, подальшого розвитку та актуалізації.

Висновки та рекомендації

У результаті проведеного дослідження теоретичних, методичних та практичних аспектів формування, реалізації та оцінки ефективності структурної політики національної економіки:

Установлено, що однією із найважливіших економічних функцій держави у XXI столітті є реалізація виваженої та ефективної структурної політики, що є формою довгострокового регулювання економіки.

З'ясовано, що термін «державна структурна політика» може розумітися з позиції 3 підходів: системного; стратегічного; критеріального.

Установлено, що структурна політика спрямована на досягнення цілого комплексу цілей, у т.ч. досягнення сталого економічного розвитку та зростання, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності національної економіки; подолання кризових явищ в економіці; зменшення асиметричності та диспропорційності розвитку економіки.

Визначено класифікаційні критерії, за якими виділяють різновиди структурної політики. Так, визначено, що класифікацію структурної політики здійснюють:

за особливостями державного впливу на структуру економіки: розрізняють вертикальну та горизонтальну структурну політику. Вертикальна структурна політика поділяється на різновиди селективна та «жорстка» (активна) структурна політика. Селективна структурна політика поділяється на два різновиди: 1) політика, спрямована на підтримку прогресивних секторів, галузей, підприємств, що мають експортне значення; 2) політика, спрямована на підтримку депресивних секторів, галузей, підприємств, що мають стратегічне значення для країни (субсидії, кредитні пільги). Горизонтальна структурна політика поділяється на функціональну (пасивну). Матрична структурна політика;

за особливостями фокусуванням на подоланні конкретних диспропорцій економіки: галузева, регіональна, відтворювальна, інституційна, зовнішньоекономічна структурна політика;

за ефектом впливу на економіку: позитивна, негативна, нейтральна структурна політика;

за рівнем: макрорівнева, мезорівнева, мікрорівнева, нанорівнева структурна політика;

за особливостями цілеспрямованого залучення держави до забезпечення структурних зрушень: цілеспрямована та стихійна структурна політика;

за масштабами цілеспрямованого впливу держави на структуру економіки: структурна корекція, структурна перебудова, структурна революція;

Установлено, що для реалізації структурної політики можуть використовуватися як прямі, так і непрямі (опосередковані) методи державного регулювання економіки.

До методів прямого регулювання відносять: 1) визначення пріоритетів структурної трансформації національної економіки, розроблення державних програм структурної перебудови та реструктуризації виробництва; 2) фінансове забезпечення структурних зрушень в економіці шляхом прямого державного інвестування та кредитування; 3) формування спеціальних фондів для фінансування програм структурної перебудови економіки; 4) залучення та спрямування іноземних інвестицій на цілі структурної трансформації економіки; 5) використання системи державних замовлень та закупок.

До методів непрямого регулювання відносять:

- 1) надання податкових і кредитних пільг та їх диференціацію за відповідними галузями, які визначені як пріоритетні;
- 2) страхування і гарантування іноземного інвестування та кредитування галузей, які здійснюють структурне оновлення виробництва;
- 3) здійснення політики прискореної амортизації;
- 4) фінансова селективна підтримка пріоритетних виробництв та розробленням державних програм санації підприємств.

Установлено, що основними завданнями структурної політики є зміцнення технологічних порівняльних переваг національних підприємств щодо іноземних конкурентів; зменшення залежності національної економіки від імпорту; збільшення питомої ваги ресурсощадних виробництв та високотехнологічних видів діяльності; підвищення рівня внутрішньої збалансованості економіки на основі її переорієнтації на найбільш повне задоволення потреб міжгалузевої кооперації; створення розвиненого внутрішнього ринку.

З'ясовано, що структурна політика є важливою складовою економічної політики держави, що характеризується значною варіативністю інструментів, методів, цілей, ефектів структурних зрушень економіки, що відбуваються під впливом трансформації економіки та її модернізації, залежать від моделі макроекономічної політики, особливостей її історичного та культурного розвитку;

Установлено, що структурна політика здійснюється через інструменти інноваційної, інвестиційної, науково-технічної політики, політика прискореної амортизації, субсидії, державна допомога окремим фірмам чи галузям, державне регулювання норми процента, державна закупівля продукції, податкова політика;

Визначено, що взаємозв'язок структурної політики та іншими напрямками соціально-економічної політики держави здійснюється через такі складові: регіональна політика (раціоналізація розміщення господарюючих суб'єктів та планування інфраструктури); науково – технічна та технологічна політика, інноваційна політика; інвестиційна політика; зовнішньо – економічна політика; освітня політика; соціальна політика (зростання доходів, зайнятість і безробіття).

З'ясовано, що структурна перебудова економіки відбувається в три етапи :

- етап стабілізації;
- етап активізації економічного розвитку;
- етап становлення раціональної структури економіки.

Установлено, що на успішність реалізації структурної політики держави впливає велика кількість факторів, що умовно можна поділити на дві групи: фактори, що позитивно впливають на реалізацію структурної політики, допомагають реалізувати переваги господарської системи держави, та фактори, що негативно впливають на структурну політику, стримують трансформаційні процеси.

До групи факторів, що позитивно впливають на структурну політику, можна віднести: наявність високорозвиненого виробничого потенціалу; наявність розвинутої транспортної інфраструктури; наявність вигідного географічного розташування; значний науково-технічний та інноваційний потенціал; наявність розвинутих економічних зв'язків; наявність матеріальних ресурсів тощо.

До групи факторів, що негативно позначаються на структурній політиці, слід віднести: недостатньо ефективну промислову політику; неефективне використання природних ресурсів; низький рівень доходів населення; високий ступінь зносу основних фондів; дефіцит та нерівномірне розміщення енергетичних ресурсів; недостатній рівень та якість ресурсів ;

Визначено, що структурна політика найчастіше розуміється як різновид циклічної (потребує постійного коригування) державної економічної політики, спрямованої на модернізацію структури економіки, зменшення, притаманних їй диспропорцій (просторових, галузевих, тощо). При цьому структура економіки будь-якої країни є унікальною і формується під впливом багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників. Об'єктивні чинники формують потенціал економіки (географічне розташування, кліматичні умови, наявність природних ресурсів), а суб'єктивні – визначають рівень його використання і примноження, причому саме останні є визначальними, що підтверджує досвід країн з майже однаковими потенціальними можливостями, які досягнули різного рівня розвитку. Таким чином, структурна політика кожної країни також характеризуватиметься своєю унікальністю та самобутністю.

З'ясовано, що формування та реалізація ефективної структурної політики має відбуватися на таких принципах: науковості (врахування вимог об'єктивних економічних законів); комплексності (здійснення заходів з урахуванням взаємозв'язків між ними); збалансованості (врахування та досягнення оптимального співвідношення між цілями політики та засобів їх досягнення); альтернативності (врахування

наявності альтернатив); актуалізації (політика має відповідати вимогам часу).

Визначено, що до чинників формування структури економіки відносяться: «Спадок» СРСР: структурні деформації, руйнація господарських зв'язків, втрата ринків збуту; ресурсний потенціал та рівень його використання, рівень науково – технічного розвитку; результати економічної політики України за попередні роки; глобалізація, активізація транскордонного руху капіталу, вплив ТНК, посилення міжнародної конкуренції, міжнародні регулятори і обмеження.

Установлено, що пріоритетними галузями економіки України є: агропромисловий комплекс; житлово-комунальний комплекс; машинобудівний комплекс; транспортна інфраструктура; курортно-рекреаційна сфера і туризм; переробна промисловість; фармацевтична промисловість.

Визначено, що основними інструментами галузевої структурної політики України є інструменти інвестиційної (державне стимулювання інвестицій в пріоритетні/стратегічні галузі), інноваційної (підвищення інноваційної активності в пріоритетних/стратегічних галузях) та податкової політики (зниження податкового навантаження на пріоритетні/стратегічні галузі, запровадження для них податкових стимулів).

З'ясовано, що Україна обрала шлях євроінтеграції та орієнтована на побудову економічної системи постіндустріального типу, економіку інноваційного типу. Така економічна система передбачає безперервну конвертацію сучасних досягнень науки і техніки в новітні та сучасні технології, конкурентоспроможні товари і послуги. Вихід вітчизняних підприємств на міжнародні ринки зумовив низку позитивних тенденцій у стратегіях їх технологічного розвитку. У першу чергу це стосується вкладення інвестицій у модернізацію виробництва, його технічне переозброєння, впровадження нових технологій з метою забезпечення високої якості виробленої продукції.

Українська економіка за період незалежності пережила три кризи: перша (1991-1999 рр.), друга (2008-2009 рр.); третій (2013 р. – дотепер).

Протягом усього періоду незалежності стимулювали економічний розвиток в Україні такі фактори, як: розширення попиту на будівельну продукцію, зокрема активізація ремонтних та будівельних робіт на об'єктах транспортної інфраструктури, електроенергетики та добувної промисловості; зростання капітальних видатків бюджету; активний розвиток сільського господарства, відповідно підтриманий високим зовнішнім попитом (нарощування обсягів вирощування птиці); зростання купівельної спроможності домогосподарств за рахунок збільшення мінімальної й середньомісячної зарплати, проведення індексації пенсій, позитивна динаміка споживчого кредитування; збереження позитивного рівня ділової

активності. У той же час встановлено, що стримували розвиток: продовження дії специфічних чинників у галузі промисловості, зокрема продовження проведення ремонтів на електростанціях, скорочення попиту на 75 електроенергію на тлі теплих погодних умов; заборона росії на ввезення окремих видів машинобудівної продукції українського походження (наприкінці 2018 р.), зокрема це стосується окремих видів котлів, турбін, машин с/г призначення, електричного устаткування, що негативно вплинуло на результат роботи виробників цієї продукції [54].

Визначено, що основними нормативно-правовими документами України, у яких визначено засади галузевої структурної політики України, є:

Розпорядження Кабінет Міністрів України від 14 серпня 2013 р. N 843-р. «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки» (із змінами і доповненнями, внесеними розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 липня 2022 року N 647-р);

Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць»

Закон України «Про інвестиційну діяльність»;

Постанова Кабінет Міністрів України «Про затвердження Порядку формування і ведення Державного реєстру імпортозаміщення та кооперації у стратегічних галузях промисловості» тощо.

З'ясовано, що до стратегічних галузей промисловості належать оборонно-промисловий комплекс, авіаційна, космічна, машинобудівна (зокрема суднобудівна), металургійна, хімічна галузі.

Установлено, що суттєвих змін у галузевих пропорціях первинного та вторинного сектору не сталося, але значно превалюють галузі економіки вторинного сектору.

Установлено, що найбільший внесок у ВВП робить така галузь економіки, як оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (433371 млн. грн.); зростання ВВП України за останні роки було зумовлене переважно збільшенням обсягів валової доданої вартості за такими видами діяльності, як:

сільське, лісове та рибне господарство (на 312692 млн. грн.);

добувна промисловість і розроблення кар'єрів (на 129684 млн. грн.);

переробна промисловість (збільшення на 283783 млн. грн.);

постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (на 92583 млн. грн.);

водопостачання; каналізація, поводження з відходами (збільшення на 8521 млн. грн.);

будівництво (на 84075 млн. грн.); оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (на 433371 млн. грн.);

транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (на 179426 млн. грн.);

тимчасове розміщування й організація харчування (збільшення на 21902 млн. грн.); інформація та телекомунікації (на 176383 млн. грн.);

фінансова та страхова діяльність (збільшення на 70640 млн. грн.); операції з нерухомим майном (на 211281 млн. грн.);

професійна, наукова та технічна діяльність (збільшення на 109927 млн. грн.);

діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (на 48063 млн. грн.);

державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування (на 256670 млн. грн.);

освіта (на 132587 млн. грн.); охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (збільшення на 75087 млн. грн.);

мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (збільшення на 18264 млн. грн.);

надання інших видів послуг (на 27314 млн. грн.).

Незважаючи на таку досить позитивну динаміку за складовими ВВП, слід визначити, що за жодним з видів економічної діяльності середній темп зростання обсягів ВВП за 2010 – 2020 роки не перевищував середній індекс інфляції за цей період. Це означає, що збільшення ВВП за складовими відбулося за рахунок розгортання інфляційних процесів на фоні зниження фізичного обсягу виробництва продукції та надання послуг;

На основі аналізу індексів фізичного обсягу випуску продукції за галузями економіки у 2010 – 2020 рр. встановлено, що збільшення індексу відбулося в таких галузях економіки: сільське, лісове та рибне господарство збільшення відбулось на 21,0 %; будівництво збільшення відбулось на 37,9 %; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів збільшилось на 4,6 %; інформація та телекомунікації збільшення на 45,5 %; операції з нерухомим майном на 39,4 %; професійна, наукова та технічна діяльність на 21,1 %; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування збільшення на 12,4 %; державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування на 15,3 %; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги на 20,6 %; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок на 17,7 %; надання інших видів послуг збільшення відбулось на 15,5 %.

Установлено, що у 2010-2020 рр. визначені пріоритетні та стратегічно важливі галузі практично не субсидувалися, виключення становлять лише розвиток транспортної інфраструктури, курортно-рекреаційного комплексу. Структурна галузева політика носить здебільшого декларативний характер.

Установлено, що декларативний характер підтримки розвитку пріоритетних та/або стратегічних галузей супроводжується збільшенням їх податкового навантаження, що робить і без того неефективну структурну політику національної економіки ще більш неефективною.

Визначено, що основним інструментом державної структурної політики в 2010-2020 рр. для ряду галузей переробної промисловості були інструменти фіскальної політики.

Ідентифіковано, що протягом 2010-2020 рр.:

1) співвідношення прибуткових та збиткових підприємств суттєво різняться від однієї галузі до іншої;

2) найбільші диспропорції спостерігаються у галузі: сільське господарство, лісове та рибне господарство – в середньому різниця між часткою прибуткових та збиткових підприємств становить 62,7%, переробна промисловість – 36,2%, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 38,8%, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – 32,1%; найменші - добувна промисловість і розроблення кар'єрів – 7,8%; постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 2,7%;

3) позитивне співвідношення прибуткових та збиткових підприємств (переважання перших) спостерігалось в таких галузях, як:

сільське господарство, лісове та рибне господарство (81,3%/18,7%);

добувна промисловість і розроблення кар'єрів (53,9%/46,1%);

переробна промисловість (68,1%/31,9%);

водопостачання: каналізація, поводження з відходами (56,5%/43,5%); будівництво (64,7%/35,3%);

оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (69,4%/30,6%);

транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (65,1%/34,9%);

інформація та телекомунікації (65%/35%);

операції з нерухомим майном (56,9%/43,1%);

професійна наукова та технічна діяльність (64,1%/35,9%);

освіта (66,2%/33,9%);

охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (66,1%/33,9%);

фінансова та страхова діяльність (61,3%/38,7%);

4) негативне співвідношення прибуткових та збиткових підприємств (переважання останніх) спостерігалось в таких галузях, як: постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (48,6%/51,4%).

Обґрунтовано, що переважання в структурі економіки України частки прибуткових підприємств над збитковими відбувається не завдяки виваженій структурній та промисловій політиці, а всупереч їх неефективності, що об'єктивно засвідчує зростаюче податкове навантаження на підприємства (обсяги податків) та обсяги державної підтримки галузей (субсидій).

На основі проведеного аналізу стану та особливостей реалізації структурної політики в Україні визначено на сучасному етапі реалізації

структурна політика держави може бути охарактеризована як неефективна, така, що потребує корекції, подальшого розвитку та актуалізації.

До основних негативних рис актуальної структурної політики України можна віднести наступне:

- структурна політика України може бути охарактеризована як вертикальна, така, що характеризується відсутністю чіткого галузевого фокусу. В Україні відсутня цілісна структурна політика, існують розбіжності між пріоритетними та стратегічними галузями економіки, а отже структурна політика України може бути охарактеризована як вертикальна, така, що характеризується відсутністю чіткого галузевого фокусу;

- недостатньо ефективна промислова політика;
- неефективне використання природних ресурсів;
- низький рівень доходів населення;
- дефіцит та нерівномірне розміщення енергетичних ресурсів;
- недостатній рівень та якість ресурсів;

- економіка України характеризується значною асиметричністю та диспропорційністю, що знаходить прояв у різних рівнях розвитку первинного, вторинного та третинного секторів економіки, галузевому та регіональному розвитку;

- через неузгодженість пріоритетних та стратегічних галузей, структурна політика України може бути охарактеризована як вертикальна, така, що характеризується відсутністю чіткого галузевого фокусу;

- технічна та технологічна відсталість;
- значний фізичний та моральний знос основних фондів;
- низький рівень використання виробничих потужностей;
- висока матеріало-, енерго- та ресурсомісткість;
- відсутність або низький рівень інноваційної діяльності;

- фінансова система України залишається недостатньо розвиненою для забезпечення сталого розвитку економіки країни, тобто існує невідповідність можливостей трансформувати заощадження в інвестиції обсягу внутрішніх заощаджень, а також потреб економіки в інвестиціях, які є дуже високими і продовжують розширюватись. Нерозвиненість фінансового сектора України стає дедалі помітнішою при порівнянні його з фінансовими секторами інших країн;

- аналізуючи складові ВВП слід визначити, що за жодним з видів економічної діяльності середній темп зростання обсягів ВВП за останні десять років не перевищував середній індекс інфляції за цей період. Це означає, що збільшення ВВП за складовими відбулося за рахунок розгортання інфляційних процесів на фоні зниження фізичного обсягу виробництва продукції та надання послуг, що є негативним фактором.

Виходячи з вище зазначених результатів аналізу основних показників економічної діяльності, зробимо пропозиції для покращення та розвитку структурної політики національної економіки України:

1. Вдосконалення та розвиток механізмів раціонального використання фінансових ресурсів шляхом комплексного застосування заходів грошово – кредитної, податкової, конкурентної, структурної політики.

2. Покращення системи моніторингу використання інвестиційних коштів та установлення прямої кореляції термінів й обсягів повернення залучених коштів і розмірів та термінів настання економічних ефектів.

3. Досягнення необхідного ступеня адаптації національного господарства до вимог глобального економічного простору.

4. Створення умов для нарощування пропозиції товарів і послуг через розвиток конкуренції.

5. Максимально повне використання потенційних можливостей, формування здатності швидко адаптуватися до мінливої ситуації на ринку.

6. Визначення рівня ефективності застосування ресурсного потенціалу з метою виявлення наявних резервів, а також своєчасного виявлення та коригування негативних тенденцій в галузі використання ресурсів.

7. Налагодити ефективне управління, цілеспрямоване відтворення та повноцінне використання ресурсів підприємств можуть бути забезпечені лише тоді, коли є економічно та соціально доцільне співвідношення ресурсів праці та матеріально – технічної бази, зокрема, основних виробничих фондів; застосування прогресивних, високопродуктивних технологій у виробництві продукції та послуг та розширення, відтворення та оновлення ресурсів.

8. Підвищення конкурентоспроможності виробленої продукції та послуг в Україні.

9. Адаптування цінової політики на товари та послуги та удосконалення системи управління персоналом.

10. Пошук шляхів виходу на міжнародні ринки та кадрові рішення по формуванню менеджменту міжнародного рівня, розширення сегментів надання послуг.

11. Вироблення якісного підходу до побудови та забезпечення збалансованості економічної системи країни на основі встановлення оптимальних макроекономічних пропорцій.

12. Відхід від системи простого перерозподілу ресурсів між основними структурними компонентами (сферами, галузями) національної економіки в бік формування її довгострокових конкурентних переваг як на внутрішньому, так і зовнішніх ринках.

13. Формування єдиного простору, що передбачає системний підхід у комплексному і гармонійному розвитку структурної політики України відповідно до національних пріоритетів та умов сталого розвитку.

14. Активізація інноваційних процесів в економіці України та оптимізація її галузевої структури буде більш інтенсивнішою, якщо забезпечити розвиток міжрегіональних інноваційних систем. Міжрегіональні інноваційні процеси, на мою думку, повинні забезпечити не лише ефективне функціонування національної інноваційної системи, але і всієї національної економіки.

15. Зміщення фокусування уваги держави на підтримку та розвиток перспективних та наукоємних галузей.

16. Стимулювання технічного удосконалення економіки, розвитку прогресивних форм кооперації підприємств, розбудови інноваційних екосистем як в локальних масштабах (рівень міста, регіону), так і в масштабах країни в цілому.

17. Розробка цільових програм розвитку галузей економіки, що становлять основу подальшого розвитку та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, із чітко визначеними асигнуваннями, індикаторами ефективності тощо.

18. Запровадження систематичної оцінки стану та ефективності реалізації структурної політики, що дозволить значно ефективніше використовувати ресурси, ефективніше координувати цю діяльність, вчасно здійснювати корекцію та адаптацію структурної політики України до актуальним вимог та змін контексту розвитку.

Список використаних джерел

1. О. М. Алимов, Я. І. Юрик Структурно – динамічна оцінка потенціалу інноваційних та організаційно-економічних змін. Київ.
2. Луцков В. О. Структурна політика: сутність, категорії та функції / В. О. Луцков// Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2012. - № 1
3. Ю. Архангельський Про структурну перебудову економіки України. Випуск № 14, 2018р.
4. Пасінович І. І. Структурна політика як системо утворюючий елемент соціально – економічної політики держави / І. І. Пасінович // Соціально – економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 4 (дата звернення 10.10.2022).
5. Писаренко Т. В., Кваша Т. К. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2018 році: аналітична довідка. Київ: УкрІНТЕІ, 2019. С.80.
6. Волинець В. В. Шляхи удосконалення галузевої структури економіки країни / В. В. Волинець // Економіка та держава. – 2006. - № 8 (дата звернення 12.10.2022).
7. Чистов С.М. Державне регулювання економіки: навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни/ С.М. Чистов. – К.: КНЕУ, 2002. – 208 с.
8. Заблотський В. Ф. Національна економіка. Львів 2009: Новий світ-2000 (дата звернення 12.10.2022).
9. Історія економічних вчень: навчальний посібник/ за ред.. В.В. Кириленка. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 233 с.
10. Геєць В. М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи / В. М. Геєць// Економіка і прогнозування.-2016-№ 1.
11. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: навчальний посібник/ Л.А. Швайка. – К.: Знання, 2006. – 435 с.
12. Шинкарук Л. В., Луцков В. О. Структурна політика: підходи та особливості реалізації в Україні. Монографія. - Київ 2016 (дата звернення 12.10.2022).
13. Бодров В. Г. Інноваційно – інвестиційна модель сталого розвитку національної економіки: навч.-метод. Матеріали/ В. Г. Бодров, В. О. Гусєв. – Київ: НАДУ, 2009 (дата звернення 12.10.2022).
14. Лебедєва О. А. Структурна політика держави: сутність і особливості її реалізації. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua>. (дата звернення 13.10.2022).
15. Вікіпедія: економічна політика / Основні види економічної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://uk.wikipedia.org/wiki/Економічна політика](http://uk.wikipedia.org/wiki/Економічна_політика). (дата звернення 11.10.2022).
16. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: [монографія] / [О. М. Алимов, А. І. Даниленко, В. М. Трегобчук та ін.]. – К.: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. – 540 с.

17. Бодров В.Г., Шепетько Р.І. Структурна політика в умовах загострення міжнародної конкуренції / Бодров Володимир, Шепетько Роман // Міжнародна економічна політика. 2014. № 2 (дата звернення 15.10.2022).

18. Доцатов Юрій, Данилишин: Уряду треба перейти до радикальних дій [Електронний ресурс] // УНІАН. – 2013. – квітня. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/news/166588-danilishin-uryadu-treba-pereyti-do-radikalnih-diy.html>.

19. Штефан С. І. Сучасні особливості структурної політики України стаття, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. - випуск 4. – 2015 (дата звернення 10.10.2022).

20. Сақун О. С. Структурна політика та модернізація структурних перетворень в економіці/ Вісник Хмельницького національного університету/ 2019, № 6, Том 1 (дата звернення 10.10.2022).

21. Пелех О. Б. Сутність, концептуальні засади й особливості структурної політики. Проблеми економіки № 2. 2018.

22. Волинець В. В. Шляхи удосконалення галузевої структури економіки країни / В. В. Волинець // Економіка та держава. – 2006. - № 8 (дата звернення 12.10.2022).

23. Романова Т. В. Пріоритети формування структурної політики в сучасних умовах інтеграційних перетворень / Т. В. Романова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2016. - № 1.

24. Єщенко П. С. Економічне зростання без розвитку: причини і шляхи інноваційного перетворення економіки/ П. С. Єщенко// Економіка України. – 2013. - № 10.

25. Чухно А. А. Сучасні економічні теорії: [підручник]/ А. А. Чухно, П. І. Юхименко, П. М. Леоненко; за ред. А. А. Чухна. – К.: Знання, 2007. – 514 с. (дата звернення 10.10.2022).

26. Чухно А. А. Сучасна фінансова – економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання / А. А. Чухно // Економіка України. – 2010. - № 2. – С.4 – 1. (дата звернення 10.10.2022).

27. Григор'єва С.В. Структурна політика та деякі суперечності сучасних форм її реалізації. Экономика и управление. 2013. № 2.

28. Ковальчук В.М. Структурна перебудова національної економіки в контексті інноваційного розвитку. Київ: ІАЕ УААН, 2005.

29. Якубовський М. Структурна перебудова економіки: інвестиційний аспект. Моніторинг інвестиційної діяльності в Україні. 1999. № 4 (дата звернення 16.10.2022).

30. Ковтало Х. Особливості структурної політики в умовах формування постіндустріального суспільства. Галицький економічний вісник. 2010. № 3 (28).

31. Єрохін С.А. Фінансово – економічний механізм промислової політики. Актуальні проблеми економіки.2007. № 3 (дата звернення 12.10.2022).

32. Чистов С.М., Никифоров А.Є. та ін. Державне регулювання економіки. Київ: КНЕУ, 2005. 440 с.

33. Гонта С. Науково – концептуальні засади реалізації структурної політики держави. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2017. № 2 (10).

34. Біла С.О. Структурна політика в системі державного регулювання трансформаційної економіки. Київ: УДДУ, 2001. 408 с. (дата звернення 19.10.2022).

35. Пасінович І. І. Структурна політика як системо утворюючий елемент соціально – економічної політики держави / І. І. Пасінович // Соціально – економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 4 (дата звернення 17.10.2022).

36. Ревіка К. А. Теоретичні засади механізму реалізації структурної політики національної економіки. – 2015 р. (дата звернення 15.10.2022).

37. Мельниченко О.А., Миколюк В.М. Специфіка структурних зрушень та структурної політики. Актуальні проблеми державного управління. 2012. № 2.

38. Стельмашук А. М. Державне регулювання економіки: навчальний посібник / А. М. Стельмашук. – Тернопіль: ТАНГ, 2000.(дата звернення 20.10.2022).

39. Державна служба статистики України. URL:<http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 5.10.2022).

40. Амоша А.И. Неоиндустриализация и новая промышленная политика Украины / А.И. Амоша, В.П. Вишневский, Л.А. Збаразская// Економіка промисловості: Ін-т економіки пром-сті НАН України. – Донецьк, 2012. - № 1-2.

41. Вишневский В.П. Промышленная политика и управление развитием промышленности в условиях системных дисбалансов: концептуальные основы: моногр. /В.П. Вишневский, А.И. Амоша, Л.А. Збаразская и др.; под общ.ред. В.П. Вишневого и Л.А. Збаразской/НАН Украины. Донецк, 2013.(дата звернення 18.10.2022).

42. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект): монографія. – К.: Видавництво «Світ знань», 2002. – 528 с.

43. Ковальова О.В. Структурна політика як механізм здійснення трансформацій економіки. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «ModernEconomics», № 6, 2017.

44. Васіна А. Ю. Структурне реформування національної економіки: методологічні та інституційні аспекти : моногр. / А. Ю. Васіна. – Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2017. – 392 с.

45. Комарницький І.Ф. Економічна теорія. Чернівці, 2006. - 334 с
<https://buklib.net/books/21860/>

46. Штань М.В. Теоретична концептуалізація структурної політики держави. Економіка та держава № 10/2021. С. 59-63.
http://www.economy.in.ua/pdf/10_2021/12.pdf

47. Соколова О.М. СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ: МОДЕЛІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/37_2021ua/15.pdf

48. Розпорядження Кабінет Міністрів України від 14 серпня 2013 р. N 843-р «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки» (із змінами і доповненнями, внесеними розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 липня 2022 року N 647-р) <https://ips.ligazakon.net/document/KR130843?an=1>

49. Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» https://ips.ligazakon.net/document/view/t125205?an=1&ed=2012_09_06

50. Закон України «Про інвестиційну діяльність» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.

51. КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЧНИХ ГАЛУЗЕЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ <https://drive.google.com/file/d/1ma8q-uV2P-h7kmZTgzcAj1JjoDYzryjB/view>

52. Постанова Кабінет Міністрів України «Про затвердження Порядку формування і ведення Державного реєстру імпортозаміщення та кооперації у стратегічних галузях промисловості» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127-2019-%D0%BF>

53. Крилова А.О. Валова додана вартість як індикатор порівняння фінансових систем. ISSN1562 – 0905 Регіональна економіка 2008, № 3.

54. Структурні зміни як основа інклюзивного розвитку економіки України : монографія / [Бобух І.М., Кіндзерський Ю.В., Фащевська О.М. та ін.] ; за ред. д.е.н. І.М. Бобух ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – Електрон. дані. – К., 2020. – 516 с., табл., рис. – Режим доступу : <http://ief.org.ua/docs/mg/332.pdf>